

په‌یدا بووین، هه‌روه‌سا باسی ږیکه‌ستنن سیاسی و له‌شکری د قی ماوه‌یدا هاتیه‌ کرن.

ته‌وه‌ری ئیککی:

1.1. هه‌لویستی خه‌لکی زاخۆ ژ پروودان و وه‌رارین سیاسی و له‌شکری 1970 – 1975 ی:

پشتی وان کریار و شه‌رین د نابقه‌را حکومه‌تا عیراقی و شوپه‌شا کوردیدا پروودان هه‌ر ژ سالا 1961 ی هه‌تا 1970 ی، حکومه‌تی نه‌شیا چ سه‌رکه‌قتنیت مه‌زن ب ده‌ستخوڤه‌ بینیت له‌ورا نه‌چار بوو دووباره‌ به‌ره‌ڤ ږیکا ناشتی بچیت بو چاره‌سه‌رکنا پرسا کوردی (1). و حکومه‌تی ده‌ست ب دانوستاندنن نوی لگه‌ل سه‌رکردایه‌تیا شوپه‌شا کوردی کر (2)، دانوستاندن د نابقه‌را حکومه‌تا عیراقی و شوپه‌شا کوردی (3) سه‌ر ږیکه‌قتننامه‌یا د نابقه‌را شاندا حکومه‌تی ب سه‌رکوتیا جیگری سه‌رۆکی ته‌نجومه‌نی سه‌رکردایه‌تیا شوپه‌شی ل عیراقی سه‌دام حوسین و سه‌رکردایه‌تیا کوردی ب سه‌رکوتیا مسته‌فا بارزانی ل شه‌فا 11/10 ئادارا 1970 ی ل ده‌قرا ناوپردان دووماهیک ده‌یت، و ل ږوژا 11 ئادارا 1970 ی به‌یان ژ لایئ سه‌رۆکی ته‌نجومه‌نی سه‌رکردایه‌تیا شوپه‌شی ل عیراقی ته‌حمه‌د حه‌سه‌ن به‌کری قه‌ هاته‌ ږاگه‌هاندن (4).

ته‌ڤ ږیکه‌قتننامه‌ ژ (15) ماده‌یان ږیکده‌ات و ماده‌یا چواردی بریتیبوو ژ ((پیدانا مافی ئوتونومی بو گه‌لی کورد د چوارچوڤی ده‌قه‌رین کوردیدا، لی د پاشه‌ږوژی دا سه‌رژمیره‌ک به‌یته‌ ته‌نجامدان بو وان ده‌قه‌رین پتریا ئاکنجینن وی کورد بن)) (5).

ته‌ڤ ږیکه‌قتننامه‌ ده‌یته‌ هه‌ژمارتن ژ گرنکترین ده‌سته‌کته‌تن شوپه‌شا ته‌یلولی، چونکی بو جارا ئیککی بوو د میژویا هه‌چه‌رخدا دانپیدان ب مافین گه‌لی کورد ب به‌لگه‌یه‌کا یاسایی ژ لایئ ده‌وله‌ته‌کا ده‌سته‌لاتدار ل کوردستانن به‌یته‌ کرن (6). ژ گرنکترین به‌ندین وی راسته‌کنا ده‌ستووری ده‌مکی بوو، کو ده‌قی وی ب هه‌بوونا دوو نه‌ته‌وه‌یین سه‌ره‌کی ل عیراقی ته‌وژی عه‌ره‌ب و کورد دیار بکه‌ت، هه‌روه‌سا ږیار دا بوو زمانن کوردی لگه‌ل زمانن عه‌ره‌بی زمانه‌کی فه‌رمی بیت، ل وان ناوچین پتریا خه‌لکی وان کورد بن و یا گرنک مافی ئوتونومی بو کوردان هاتبوو دان (7).

ب قی هه‌لکه‌قتنن ئاهه‌نگ و خوڤشی ل هه‌می ده‌قه‌رین کوردستانن هاتنه‌ گږان و گه‌له‌ک خه‌لک پی شاد بوون و ئاهه‌نگه‌کا مه‌زن یاسه‌رانسه‌ری عیراقی ل 12 ی ئادارا 1970 ی ل گوره‌پانا ئازادی ل به‌غدا هاته‌ گږان (8)، و سه‌رکردایه‌تیا شوپه‌شی داخواز ژ له‌شکری ئیک ل بادینان کر (250) که‌س به‌ره‌ڤ به‌غدا قه‌ بچن (9)، خه‌لکی زاخۆ وه‌ک هه‌می ده‌قه‌رین دی د قی ئاهه‌نگیدا به‌شدار بووین، ژ وان که‌سین به‌شدار بووین: شه‌عبان سه‌عید و هه‌جی محمه‌د خه‌یات و ره‌شو هوکا لگه‌ل هه‌ژماره‌کا که‌سین دی ب جل و به‌رگین کوردی پیشکاری د ئاهه‌نگا 11 ی ئادارا 1970 ی ل به‌غدا کرن (10).

سه‌باره‌ت هه‌لویستی خه‌لکی زاخۆ، د ناخوڤیا زاخۆدا گه‌له‌ک د خوشحالیبوون ب قی هه‌لکه‌قتنن و خه‌لکی ده‌قه‌ری ب ږیبیقانان ږابوون داکو خوڤشیا خو دیار بکه‌ن و ئاهه‌نگ ل گه‌له‌ک جهان هاتنه‌ گږان و ژماره‌کا زوړا خه‌لکی ل ده‌ڤ ئافاهیی قشلی ل ناهه‌ندا باژیری کومبوون و شانده‌ک ژ پيشمه‌رگه‌ی ب ئاماده‌بوونا ئوسمان قازی پیشکاری د فان ئاهه‌نگاندا کر (11). هه‌ر دیسان ژماره‌کا خه‌لکی و پيشمه‌رگه‌ی به‌ره‌ڤ باره‌گایی هیزا زاخۆ ل ته‌رمشتی ب داهول و زینا قه‌ چوون و ئاهه‌نگ ل ویږی گږان و خوڤشیا خو ب قی هه‌لکه‌قتنن ده‌ره‌ږی (12).

لی ئاهه‌نگا مه‌زن ب قی هه‌لکه‌قتنن ل 21 ی ئادارا 1970 ی ل ږوژا نه‌ووژنن ل گوندی هیزاوا ل زاخۆ هاته‌ گږان، ب ئاماده‌بوونا هه‌ژماره‌کا زورا خه‌لکی زاخۆ و لگه‌ل که‌سایه‌تینن حزبی و سه‌ربازی و به‌رپرستین کارگیری و ب ئاماده‌بوونا فه‌رمانده‌ی هیزا زاخۆ عیسا سوار و ل گه‌ل هه‌می سه‌رقولان ره‌مه‌زان عیسا و عریف ده‌رویش و سه‌ید عه‌بووش و عه‌لی عه‌لی زئیکی و قایمه‌قامی زاخۆ هه‌روه‌سا فه‌رمانده‌یی فه‌رماندا له‌شکری عیراقی بناقی (دحام) پیشکاری د قی ئاهه‌نگیدا کرن، هه‌ژی گوتننیه‌ نه‌بوونا ترومبیلان نه‌بوو ته‌گه‌ر خه‌لک پیشکاریی د ئاهه‌نگیدا نه‌که‌ن به‌لکو ژماره‌کا زوړا خه‌لکی زاخۆ ب بییان دچوون هه‌تا گوندی هیزاوا، و ږیکه‌ڤه‌ ته‌ڤ دروشمه‌ د گوټ: (حزبا زاخۆ ږیلایه‌ بو مه‌لایي {مه‌لا مسته‌فا بازانی} فیدایه‌) (13)، دیسان ده‌قی ئاهه‌نگیدا شانوگه‌ریه‌ک هاته‌ پيشکیشکران لسه‌ر کاوه‌یی ئاسنگه‌ر و که‌سه‌ک بناقی محمه‌د ته‌مین عه‌بدولکه‌ریم ژ خه‌لکی زاخۆ ب ته‌کته‌ریا کاوه‌یی ئاسنگه‌ر ږابوو. و فه‌رماندی فه‌رماندا له‌شکری عیراقی پینوس کرن دیاری بو وان که‌سین ب قی ته‌کته‌ریی ږابووین، ته‌ڤ ئاهه‌نگه‌ هه‌تا ږوژا ئافابووی به‌رده‌وام بوو و خه‌لک ږیکه‌ڤه‌ که‌یفخوڤشبوون (14).

ب قی چه‌ندی بارودوڤخین خه‌لکی زاخۆ ب شیوه‌یه‌کی گشتی د نابقه‌را سالین (1970 – 1975) یدا گه‌له‌ک باشبوو و خه‌لکه‌ک یی ئازاد بوو و ئیمناهی به‌ره‌ره‌ر ببوو ئاریشه‌ کیمتر ببوون، به‌رپرس و قایمه‌قام و ږیکه‌به‌رین ناحیا بارا پتر هه‌می ژ پارتا دیموکراتی کوردستان بوون، ئانکو لایه‌نی کارگیری د ده‌ستین پارتییدا بوو، هه‌ر دیسان چالاکیه‌کا پیشچاڤ د قی ماوه‌یدا ل قوتابخانه‌یان دا هه‌بوو تا راده‌یه‌کی سته‌م نه‌بوو لی ته‌ڤ ئیمناهییه‌ به‌رده‌وام نه‌بوو تاییه‌ت د سالین دووماهیکیدا حکومه‌ت به‌ره‌ڤ دژایه‌تیا سه‌رکردایه‌تیا شوپه‌شا کوردی قه‌ چوو (15). ل دویف به‌یانا 11 ئادارا 1970 یی هه‌تا 1974 ی هه‌ژماره‌کا چاکسازیان ژ لایه‌نی ئافاکرن و کارگیری و خزمه‌تگوزاریا گشتی ژ لایئ حکومه‌تیه‌ هاتنه‌ ته‌نجامدان، ژ وان هیزا یاسه‌وانین سنووری (حرس الحدود) ژ پيشمه‌رگه‌یان ل ده‌قه‌رین ئوتونومی ل ته‌باخا 1970 ی هاته‌ ږیکه‌ستن (16) ژ گرنکترین چاکسازیین هاتینه‌ ته‌نجامدان ل زاخۆ، (226) خانن ل زاخۆ و ده‌وره‌یه‌ران بو پيشمه‌رگه‌یان ل گوندین بیئاسی و ئیبراهیم خه‌لیل و حه‌سه‌ن ئافا و

کومبوونه‌کی د گهل پښه‌به‌ریڼ قوتابخانه‌یښ زاخۆ کر ژ بهر ئاریشه‌یښ فیکرنی پاشان دیارکر ب سه‌ریه‌رشتیا دارابیا وه‌زاره‌تا ئافه‌دانکرنا باکووری دی رابت ب چیکرنا قوتابخانه‌یان ل (8) گوندان ل قه‌زا زاخۆ⁽²⁹⁾، دیسان پښه‌به‌ریا په‌روه‌دا پارێژگه‌ها دهوکی دوو قوتابخانه‌یښ سه‌ره‌تایی یښ نوی ئیک ژ وان قوتابخانه‌یان ل گوندی به‌هینه ل ناحیا گولیان فه‌کره⁽³⁰⁾. د به‌یانا 11 ی ئاداری یدا بریار دابوو زمانی کوردی ل گهل زمانی عه‌ره‌بی زمانه‌کی فه‌رمی بیت، ل وان ناوچین پتیا خه‌لکی وان کورد بن، له‌ورا پښه‌به‌ریا خواندین کوردی یا گشتی هژماره‌کا خولین زمانی کوردی هر ژ سالا 1971 – 1972 ی ل ده‌قه‌ریڼ کوردی فه‌کرینه ژ بو پښه‌به‌ریا ئاستی ماموستاییڼ کورد ژ لابی په‌روه‌دی و فیکرنیښه، ژوان خولان خوله‌ک ل باژپری زاخۆ هاتیه فه‌کرن و دایه دیارکرن کو د ده‌مه‌کی نژیکا دی رابن ب فه‌کرنا (12) خولان ل قه‌زاییڼ کوردی ئه‌وژی (خانه‌قین، جه‌له‌ولا، مهنده‌لی، ئاکری، شیخان، شنگال، دهوک، زاخۆ و ئامیدی) (31) هه‌روه‌سا ماموستاییڼ شوپه‌شی یښ ده‌رچووین خولین ماموستایان ژ وک رابهر دامه‌زراندن و لسه‌ر خاندنگه‌هین گوندان دابه‌شکرن ژوانا صالح حوسین عیسا ل قوتابخانه‌یا دیمکا دامه‌زراند و عه‌بدولره‌حمان حه‌سه‌ن محمه‌د ل قوتابخانه‌یا سونات، پاشان برنه قوتابخانه‌یا دیمکا لگهل صالح حوسین عیسا و پاشان ل سالا 1973 فه‌گوه‌استن قوتابخانه‌یا گوندی شیلان و عه‌بدولخالق سه‌عدی و برایی وی عزه‌ت سه‌عدی ژ زاخۆ ئینابوونه قوتابخانه‌یا باتیفا و جه‌عفر سه‌لیم عه‌بدولقادر و له‌تیف حه‌سه‌ن محمه‌د فه‌گوه‌استنه قوتابخانه‌یا باتیفا، و مه‌لا ئه‌حمده‌ شرنه‌خی فه‌گوه‌استن قوتابخانه‌یا کوره‌ک ل ده‌قه‌را سنډیا، ماموستا عه‌مانوئیل لگهل ماموستا مسته‌فا یه‌عقوب فه‌گوه‌استنه قوتابخانه‌یا بانکا بنی و ماموستا مسته‌فا شاهین ل قوتابخانه‌یا که‌هنیا توپا ل گرک سنډی دامه‌زراندن، هه‌روه‌سا قوتابخانه‌یا شیلان ل سالا خواندن 1972 – 1973 یی هاته دامه‌زراندن، پښه‌به‌ریڼ ناحیا گولیان زمانه‌دین گولی نفیسینه‌ک دایه ماموستا حه‌سه‌ن یوسف بو قایمه‌قامی زاخۆ و ژ ویری بو پارێژگاری دهوکی هاشم ئاکره‌یی ئه‌ندامی لژنا مه‌رکه‌زی یا پارتي دیموکراتی کوردستان ب فی چه‌ندی هاشم ئاکره‌یی نفیسینه‌ک دایه ماموستا حه‌سه‌ن یوسف بو په‌روه‌دی ب فی چه‌ندی ماموستا پازی کرن ژ بو هاتنا وان بو قوتابخانه‌یا فی گوندی ئه‌وژی ماموستا عه‌بدولره‌حمان حه‌سه‌ن محمه‌د دامه‌زراند و پاشان حه‌مدی محمه‌د ماموستای فه‌رمی بوو ژ زاخۆ هاته قوتابخانه‌یا شیلان و هه‌ردوو ماموستا مانه لفی قوتابخانی تا شه‌ریڼ ئادارا 1974 ی (32) و پښه‌به‌ریا خواندنا کوردی فه‌کرن و خواندنگه‌هین نوی و خواندن ب زمانی کوردی فه‌کرن (33) و ناقین خواندنگه‌هان هاتنه گوه‌ریڼ ژ زمانی عه‌ره‌بی بو ناقین جوگرافی و میژویی یښ کوردی وه‌ک (ئاماده‌یا زاخۆ یا کورپان بو ئاماده‌یا به‌درخان یا کورپان، ناقنجا زاخۆ

بیداری و شه‌رانشی هاتنه ئافاکرن و تاخه‌ک بنافی تاخی شوپه‌ش د ناخویا زاخۆ دا ب کوژمی (70) هزار و (800) دینار لگهل ئافاکرنا (500) خانیاڼ ل گوندین جیاواز ل زاخۆ ب کوژمی (150) هزار دیناران هاتنه ئافاکرن⁽¹⁷⁾، لدور فی چه‌ندی محمه‌د مه‌حمود عه‌بدولره‌حمان (سامی عه‌بدولره‌حمان) وه‌زیری کاروباریڼ باکووری سه‌ره‌دانه‌ک ژبه‌ر فان پوژده‌یان بو زاخۆ کره و کومبوونه‌ک لگهل عیسا سوار و هیزا زاخۆ ژ بو دیارکرنا وان پښه‌مه‌رگه‌یښ ماف هه‌ین بو وه‌رگرتنا فان خانیاڼ کر، له‌ورا (20) خانی بو پښه‌مه‌رگه‌یان ل بی‌تاسی هاتنه ئافاکرن⁽¹⁸⁾ هه‌روه‌سا ل باتیفا (60) خانی هاتنه ئافاکرن بو وان که‌سان ئه‌وین گوندین وان یان خانیاڼ وان د ماوی 1961 ی هه‌تا 1970 یدا دا هاتینه سوتن⁽¹⁹⁾ و ل بیداری (30) خانی بو مه‌سیحیان بنافی قه‌شه پولص بیداری هاتینه ئافاکرن و (30) خانی ل ئیبراهیم خه‌لیل هاتنه ئافاکرن⁽²⁰⁾ هه‌روه‌سا هژماره‌کا خانیاڼ بنافی تاخی شوپه‌ش ل عه‌باسیکی بو به‌رپرسیڼ مه‌زنین زاخۆ هاتنه ئافاکرن، ئه‌وژی بو: عیسا سوار و ره‌مه‌زان عیسا و سلیمان حاجی به‌دریا و عه‌بدولره‌حمان صالح و حه‌جی قادو گرافی، و قه‌یدار حازم شه‌مدین ئاغا ئه‌رد ژ بو ئافاکرنا خانیاڼ تاخی شوپه‌ش کره دیاری و حکومه‌تا عیراقی ب ئافاکرنا فان خانیاڼ رابوو⁽²¹⁾. هه‌روه‌سا پارچه‌یه‌کا ئه‌ردی لگهل (300) دیناران بو که‌سوکاریڼ شه‌هیدان ته‌رخان کرپوون⁽²²⁾ وه‌زیری کارونیشته‌جی نوری شایس بو پوژنامه‌یا (التی‌خی) دایه دیارکرن کو ئه‌نجومه‌نی پلاندانانی دوو ملیون دینار یښ ته‌رخانگری بو چیکرنا سه‌نته‌ریڼ گه‌شتوگوزاری ل باکووری ژوانا (100) هزار دینار بو زاخۆ و (30) هزار دینار بو خانیه‌کی بهین فه‌دانی ل زاخۆ⁽²³⁾، هوسا خانیاڼ بهینفه‌دانی بشپوه‌یی باخه‌ی ل زاخۆ ل تاخی شوپه‌ش لده‌ف مالا عیسا سواری هاته چیکرن⁽²⁴⁾. هه‌ردیسان بریاردان ب ئافاکرنا 6 ئوتیلین گه‌شتوگوزاری ل سه‌رچنار و دوکان و شنگال و ده‌ریه‌ندی بازیاڼ و ره‌واندوز و زاخۆ ب کوژمی (245) هزار دیناران و د گهل ئافاکرنا چه‌ندین پوژده‌یښ ته‌ندروستی ژ نه‌خوشخانه‌یان و بنگه‌هین ساخله‌می و رابوون ب به‌رفره‌هکرنا نه‌خوشخانه‌یا زاخۆ⁽²⁵⁾. و رابوون ب دانانا بنگه‌هین فاکساندا سروشتی ب کوژمی (2800) دیناران هه‌روه‌سا حکومه‌تا عیراقی رابوو ب دانانا بنگه‌هین فاکساندن ل دهوکی و هه‌ولیری و له‌ک ژ فی بنگه‌می ل زاخۆ هاته دانان⁽²⁶⁾. زنده‌باری (5) بنگه‌هین ساخله‌می ل گوندی دیمکا و لیفو و ده‌شت و بانک و بیژهی ب کوژمی (15) هزار دیناران⁽²⁷⁾، هه‌روه‌سا رابوون ب ئافاکرنا ئافاهین خواندنگه‌هان ل زاخۆ و گوندین ده‌وریه‌ران، ژ وانا (13) خواندنگه‌هین سه‌ره‌تایی و ناقنجا ل گوندین باتوف و مارسیس و دیمکا و کابت توپا (که‌هنیا توپا) و بی‌تاسی و پیچه‌کی و لیفو و توردینا و حه‌سه‌ن ئافا و دورناخ (دورنه‌خی) ب کوژمی (3) هزار و (400) دینار بو هه‌ر قوتابخانه‌یه‌کی⁽²⁸⁾. پښه‌به‌ریڼ په‌روه‌دا دهوکی

نقیسیبوو ناحیا سلیقانه یا پیددی ب باشکرنا پرۆژهیی ئافیی و دانانا قوتابخانه یین سهره تایی یین نوی و دانانا نافنجیان ل ئاسیهی و پیشابیری و چیکرنا پره کی لسه رروباری دیچه بو پیکه گریدانا ناحیا سلیقانه یا ب ناحیا زومار فه و دانانا بنگه هین ته ندروستی ل گوندین قه سرا مه لا ته یب و مشارا پی بزنی و هه بوونا ئافا قه خواری ل باقیا و کروشیی و ئافزیکیی و کوئی و گرشین و کافل دریز ب ریکا کولانا بیرین ئیرتوازی بو قورتالکرنا خه لکی وان ژ کیم ئافییی و دانانا بنگه هه کی بو کومکرنا باجانان ل بنگه هی ناحیی، دیسان هژمارا ماموستایان ل ده فه ری زیده بکن، پولیسان ل مه خفر و بنگه هین ناحیی زیده بکن و فه کرنا پیکین گوندان و باشکرنا وان ریکان ئه ویین د زفستانیدا دهینه گرتن⁽⁴¹⁾.

2.1. هه لویستی خه لکی زاخۆ ژ روودانین د ماوی د ناقبه را (1970 – 1974) یدا په یدا بووین:

ل 29 ی ئه یلولا 1971 ی مه لا مسته فا بارزانی تووشی هه وله کا کوشتنی ژ لایی ده زگه هی ئه منا عیراقی فه بوو⁽⁴²⁾، ئه وژی لده می شانه کی زه لامین ئایینی سهره دانا بارزانی ل بنگه هی وی ل حاجی عومران کری، کو ژ (9) مه لایان و دوو شوڤیران پیکه اتیوون و ب دوو ترومبیلان ژ به غدا هاتبوون و ئامیره کی تومارکرنا دهنگی ریکورده ر ب مه به ستا تومارکرنا دهنگی بارزانی لگه ل وان بوو ل هه می دینامیت کری بوون، ل ده می لگه ل بارزانی کومبووین، شوڤیره ک ژ دویری جهی روودانی ته قاند، ل وی ده می چاپچی چا دانا بهر بارزانی و بوویه ئه گه ر بارزانی ژ فی هه وی قورتال ببیت و ئه و نه ه مه لایه هاتنه کوشتن⁽⁴³⁾، هه ر دوی ده میدا سلیمان حاجی به دری ژ خه لکی زاخۆ ب هیزا خوڤه هیزا هه لگورد گه هشته جهی روودانی و وان هه ردوو ترومبیلان نارنجوک کربوونه پشتا ترومبیله کیدا داکو ئیکسه ر پشتی کریاری بله ز ب فان نارنجوکان هیرشیی وان بکن، ل سلیمان حاجی به دری ب هیزا خوڤه گه هشته وان و ده وروبه ر هه می گرتن و ئه و ترومبیلان بومرپژکری پوچه لکر⁽⁴⁴⁾ و هه ردوو شوڤیرانی هاتنه کوشتن و هژمارا کوشتیان بوونه (11) که سی ل قیری مه لا مسته فا بارزانی دبیزت (10) که سان ل ئیک جهی فه شیرن و ئیک ژ وان شوڤیران بلا ل جهه ک جودابت دا گو مان بو حکومه تا عیراقی په یدابت و بو وان دیاربیت شوڤیره ک یی ساخه و پیزانین یین ژئی هاتینه وه رگرتن⁽⁴⁵⁾. ده رباره ی هه لویستی خه لکی زاخۆ د نافخویا زاخۆدا صالح ئه مین صالح ل وی ده می ل هیزا پاسه وانین سنوورا بوو دبیزت: ب شه ف داخواری ژئی هاته کرن کو ئه م به ره ف به ته لیوونئیه بچین، ده می ئه م چووین دیار کر کو هه وله ک بو کوشتنا مه لا مسته فا بارزانی یا هاتی ئه نجامدان، پاشان ئه م هه می پیکه به ره ف لژنا ناوچا زاخۆ یا پارتیه ل تاخی عه باسیکی چووین، ل وی ده می پیشمه رگه هه می ل ویری کومبووون و هیشتا نه دزانین کا بارزانی چ لیها تیه، پاشان بروسکه دان و دانه دیارکرن چ ل مه لا مسته فا بارزانی نه هاتیه و یی ساخه و

یا کچان بو نافنجیا گلاڤیز یا کچان، زاخۆ (الوی) یا سهره تایی یا کوربان بو سهره تایی یا بوتان یا کوربان، زاخۆ (البانیه) یا سهره تایی یا کوربان بو سهره تایی یا خابوور یا کوربان، زاخۆ (البالیه) یا سهره تایی یا کوربان بو سهره تایی یا زوزان یا کوربان، زاخۆ (الرابعه) یا سهره تایی یا کوربان بو سهره تایی یا ئه حمه دی خانی یا کوربان، زاخۆ (الوی) یا سهره تایی یا کچان بو سهره تایی بهار یا کچان، زاخۆ (البانیه) یا سهره تایی یا کچان بو سهره تایی یا زین یا کچان⁽³⁴⁾.

ههروه سا حکومه تا عیراقی چه ندین پرۆژه ل زاخۆ ئه نجامدان وه کو چیکرنا هنده ک ریکان ل زاخۆ ژ وانا چیکرنا ریکا زاخۆ - کانی ماسی ب دویراتی (96) کیلومه تران و دروستکرنا پره کی لسه ر رووباری خابوور⁽³⁵⁾، ههروه سا رابوو ب قیرکرنا جاده یا سهره کی ل گوندی باتیفا ب کوژمی (3) هزار و (500) دیناران و قیرکرنا جاده یا تاخی عه باسیکی ل زاخۆ ب کوژمی هزار دیناران و قیرکرنا جاده یین نافخوییا زاخۆ ب کوژمی (15) هزار دیناران و کیشانا هیلا کاره بی د ناقبه را زاخۆ و سنورین تورکیا لگه ل تو را هیلا ئیبراهیم خه لیل⁽³⁶⁾. ههروه سا رابوو ب چیکرنا پرۆژه یی ئافا زاخۆ ب کوژمی (4) ملیون و (234) هزار و (740) دیناران⁽³⁷⁾ ژ لایی چاندنی فه گوهورینه ک مه زن د فی ماوه یدا که قتی، حکومه تا عیراقی (33) لژنه ئاماده کرن ژ بو بجهینانا یاسایا چاکسازیکرنا چاندنی ل باکووری، ب فی چه ندی چاکسازیا چاندنی هاته بجهینان لسه ر خودان ئه ردین مه زن، هه ر به شه کی ژ ئه ردی سی چارپک ل سه ر جوتیارا دابه شکرن و ئه ف یاسایه ل ده شتا سلیقانه یان هاته بجهینان، چونکه ئه ردی چاندنی ل ژوربوو⁽³⁸⁾. له ورا پیکه خسته کا کشتوکالی ل ده شتا سلیقانه یان هاته ئه نجامدان و به رپرسی پیکه خسته می مه لا یوسف کریت بوو لگه ل چه جی ته یار باستی و ریفه به ری ناحیا ئاسیهی محمه مد ئه مین عه بوو، فان که سان ئه رد لسه ر جوتیاران به لاف دکرن و گه نم و جه ه ددانه جوتیاران د فی ماوه یدا جوتیاران کو پوله کی مه زن هه بوو⁽³⁹⁾ پرۆژنامه یا (التیخی) د به لافوکه کا خودا چاقیکه قتن لگه ل به پرسی ئیکه تیا جوتیاران لقی زاخۆ (عه بدولغه نی ئیبراهیم) کر و دا دیارکرن کو کومه له یین جوتیاران ل قه زا زاخۆ ب هاریکاریا کادرین پارتی دیموکراتی کوردستان هژماره کا ده سته قتیان بو جوتیاران بده سته ئینایه و رابوو به د ده سترگنتی لسه ر ئه ردی پتر ژ (15) مه لاکان لدویف یاسایا چاکسازیا چاندنی یا ژماره (117) یا سالا 1970 ی و ئه ف ئه رده لسه ر جوتیاران به لافکریه، ب هاریکاریا کومه له یین جوتیاران ئامیرین کشتوکالی بو گوندان برن داکو ل جهی ئامیرین ده ستی یین که فن بدانن، دیسان به ره مین نوی یین گه نمی و جه می هنده ک به ره مین دی بو وان هنارتن، هه ر دیسان دده ته دیارکرن کو چه فت کومه لئین هه فکاری یین کشتوکالی ل فی ده فه ری هاتینه دامه زراندن⁽⁴⁰⁾. هه ر دیسان د پرۆژنامه یا (التیخی) دا گوتاره ک بناقی (ل پیناخی گه شه سهندنا ده فه را سلیقانه یا) به لافکر، د فی گوتاریدا

هه ر د فی سالیدا ئیدریس بارزانی و مهمود ئوسمان سه ردهانه کۆ ده قهرا بادینان کر و قهستا باژیری زاخۆ کرن⁽⁵⁵⁾ و پتریا خه لکی زاخۆ لگه عیسا سواری و ههروه سا پیشین زاخۆ وه ک قیدار حازم بهگ به ره قه لیبی زاخۆ قه چون ژبو پیشوازیکرنا ئیدریس بارزانی، پاشان هاته زاخۆ و لسه ر پیکشتن پارتی گه ریا و قهستا بنگه هی لژنا ناوچا زاخۆ کر و گوته ره ک بو جه ماوه ری زاخۆ دا لسه ر براهی تی و ئیکه تی پیشکشکر و گرنگیا ئیکگرتنی د فی ماوه یدا ژ بو پاراستنا به یانا 11 ی ئاداری و پاشان سه ردهانا باژیرقانا زاخۆ کر⁽⁵⁶⁾ و کۆمبوونه ک لگه ل به رپر سین هه می پیکراوین پارتی یین زاخۆ وه ک لاوان و مامۆستایان کر⁽⁵⁷⁾.

هه ر د فی ماوه یدا نوری شایس وه زیری کارونیشه جی سه ردهانه ک بو باژیری زاخۆ کره ل د ده ستپیک قه ستا مالا قایمه قامی زاخۆ کره، له ورا لژنا ناوچا زاخۆ ب فی چه ندی تو ره بوویه چونکه ل ده ستپیک پیدفیبو سه ردهانا لژنا ناوچا زاخۆ کره، دیسان نوری شایس دا کوکی ل سه ر به یانا 11 ئاداری کره ک گرنگی پی بدن و چ ئاریشا بو حکومه تی و سه رکردها تیا شو ره شا کوردی به یدا نه کن⁽⁵⁸⁾.

پیدفیه ل قیری بهیته دیارکن نه بتنی سه رکردها تیا شو ره شا کوردی دا کوکی لسه ر به یانا 11 ئاداری و پاراستنا ئیکه تی و براهی تی کره به لکو نه قه چه نده ژ لای پارتا به عسفه زی هاته نه جامدان، بو نمونه: پیکراوا پارتا به عس لگه ل پیکراوین پارتی دیموکراتی کوردستان ب گیزانا هنده ک سمینارین جه ماوه ری ل ده قهرا به هدینان رابوینه و چه ند سمیناره ک ل زاخۆ و پیشابیری و باتیفا ژ لای به رپر سی پیکراوا به عسی یا عه ره بی یا ئیشترکیفه عه بدولغه فار صائیخ هاتینه پیشکشکر و دفان سمیناراندا دا کوکی لسه ر به یانا 11 ئاداری و بوژی جه ماوه ری بو بجه ئینان و پاراستنا به یانی دایه دیارکن⁽⁵⁹⁾.

ل 3 ترمه ها 1972 ی قایمه قامی شنگالی ب نا فی غانم نه حمه د لسه ر ده ستی که سه کی نه دیار هات کوشتن و ده سته لاتدارین حکومی لقا ئیک یا پارتی دیموکراتی کوردستان و پیکشتن پارتی ل شنگالی گونه هبار کرینه و نه قه چه نده بوویه نه گه ر بارودوخ د ده قهرا به هدیناندا به ره قه گرژی بچت، ب تابه ت پشته حکومه تی هیزه ک ژ له شه ری ئاماده کر بو چونا چیا بی شنگالی⁽⁶⁰⁾، ئیکسه ر مه لا مسته فا بارزانی بروسکه یه ک ب پیکا رۆژنامه یا براهی تی بو سه رۆک کۆماری هنارتیه: ((دلگرا نیا خو بو کوشتنا غانم نه حمه دی قایمه قامی قهزا سنجاری دیارکره ...)) دیسان دیار کر کو نه قه کیشه یه ب شیوه یه کی گشتی ل ده قه وان یا روون نینه ل چ که سین پارتی نه ل نا قه ده قه ری و نه ژ ده ره فی ده قه ری ده ست لگه ل فی کیشه یی نینه و دفیت حکومه ت فه کولینی بکن و ئیکسه ر فی روودانی نه ئیخنه لسه ر هه قالین پارتی، چونکه ئیکسه ر حکومه تی هیژین خو ل 4

ب تنی برینه کا سفکه ل پیشمه رگه یی پاسه وانین سنووران پۆژه کی مانه د هوشدارییدا⁽⁴⁶⁾، سه یید عه بووش عه بدی غه زال ل وی ده می ل گوندی گرپه شی بو ده می ده نگو باسی برینداریبونا مه لا مسته فای گه هشتی، د وی شه قیدا پیشمه رگه کۆمکر و به ره قه سیملی قه چون دا کو هیژی بکنه حکومه تی و ریقه به ری ناحی ده سته سه ریکه ن ل بروسکه ک بو وان هات کو نابت هیژی بکنه سه ر حکومه تی و چ زیان په یدا نه بووینه⁽⁴⁷⁾، ههروه سا ژ زاخۆ محمه د خالد بوجه لی و سه عید بوجه لی ل پۆژا دو یفدا ژ روودانی چونه ده قه مه لا مسته فای ژ بو سه لامه تیا وی ل مه لا مسته فا نه دیت، بتنی لئینرینه کی ل جه ی روودانی دکن⁽⁴⁸⁾، پاشان هنده ک که سان هه ولدا رابنه سه رخو و خو پیشاندانا و ریقفانان بکن ل مه لا مسته فا ناهیلت فی چه ندی بکن و دبیزت ئارامی بیارین⁽⁴⁹⁾ ههروه سا خه لکی زاخۆ ب هه لکه قتا سه لامه تیا بارزانی رابوون ب دانا خیران ب سه رژیکرنا په زان⁽⁵⁰⁾، پاشان مه لا مسته فا بارزانی ب پیکا رۆژنامه یا (التیخی) سوپاسیا وان هه می که سان و هیژین پیشمه رگه ی کر نه وین پیروزی و سه لامه تیا وی کرین و هیفی خواست پیکفه سه رکه فتی بن و کاربکن بو خزمه تا هاوولاتیان و گرنتیا ئیمناهی و نازادی د وه لاتیدا بکن⁽⁵¹⁾.

ههروه سا ل 1972 ی ئه هه نگه کا مه زن ب هه لکه قتا جه ژنا نه وروزی ل زاخۆ دهیته گیزان لژنا ناوچا زاخۆ یا پارتی دیموکراتی کوردستان ب فی ئه هه نگی رابوو⁽⁵²⁾، ب فی هه لکه فتی رۆژنامه (التیخی) به لاقوکه ک به لاقکره بنا فی (نه وروژا ئاشتی و فیانی و جوانی ل باژیری زاخۆ) تیدا دیارکر کو زاخۆ باژیری جوان و ئیمناهی ب ئه هه نگین جه ماوه ری یین مه زن ب هه لکه قتا نه وروژا ئاشتی و فیانی رابوویه ئه هه نگی ب خوله که کا بی ده نگی ده ستپیکر وه ریزگرتن لسه ر گیانی شه هیدان و پاشان سه روودین نه ته وه یی ژلای قوتابیین قوتابخانه یین زاخۆفه هاتنه گوتن، و دو یفدا به رپر سی لژنا ناخوییا پارتی دیموکراتی کوردستان ئوسمان قازی گوته ره ک بنا فی لژنا ئاماده کاری یا ئه هه نگا نه وروزی خواند، و ئاماده یا گلا فیز یا کچان داوه ته کا نه ته وه یی و شانوگه ریه کا تراجیدی بنا فی (شه هید) پیشکشکر، و د فی ئه هه نگیدا داوه تین فلکلوری ژ لای کۆما شانوگه ری و پیکشتن کوردستانی هاته پیشکشکر و پاشان شانوگه ری لسه ر کاوه یی ئاسنگه ر هاته پیشکشکر و ئه هه نگ ب سه روودا کوردی یا نه ته وه یی (ئه ی ره قیب) ب دووماهیک هات، و هه تا پۆژنا فا بووی ئه هه نگ به رده وام بوو⁽⁵³⁾ که یف و خو شیه کا مه زن ژ لای خه لکی زاخۆفه د فی ئه هه نگیدا هاته گیزان، هه ردیسان محمه د ئه مین عه بدولکه ریم ب بوژی نه کته ریا (کاوه یی ئاسنگه ر) رابوو، دیسان ده می نه قه شانوگه ریه هاتیه پیشکشکر، بو جه ی سه رسورمانا خه لکی کو ب شیوه یه کی جوان نه قه شانوگه ریه هاته پیشکشکر⁽⁵⁴⁾.

پۆژدا هەر پینچ وه‌زیرین کورد ئه‌وژى محسن دزه‌یی و محمه‌د محمود عه‌بدولرهمان و صالح یوسفی و ئیحسان شێرزاد و نوری شاییس ده‌ست ژ حکومه‌تا عێراقی به‌ردان و هاتنه‌ لگه‌ل شوڤه‌شی⁽⁷⁰⁾.

پشتی حکومه‌تا عێراقی یاسایا مافی ئوتونومی یا ئیک لایی بۆ ده‌قه‌رین کوردستانی ده‌رکری، رابوو ب دانانا ئه‌نجومه‌نا یاسادانانی بۆ ده‌قه‌رین مافی ئوتونومی ب سه‌رۆکاتیا بابه‌کر پشده‌ری و ئه‌نجومه‌نی جیبه‌جیکرنی ب سه‌رۆکاتیا هاشم ئاکره‌ی هاته‌ راگه‌هاندن⁽⁷¹⁾، ژ خه‌لکی زاخۆ یین ئه‌ندام د ئه‌نجومه‌نا یاسادانانیدا صالح عه‌لی گولی بۆ⁽⁷²⁾ کو رابوو ب دانانا لژنه‌یه‌کا به‌روه‌خت و ئه‌ف لژنه‌ ژ (15) ئه‌ندامان پیکده‌هات و یا دابه‌شکری بوو بۆ سێ لژنان، یا ئیک بۆ ده‌وکی و یادوویی بۆ سلیمانی و یا سییی بۆ هه‌ولێری، گرنگیا فی لژنی ئه‌و بۆ لێنیرین ب شیه‌یه‌کی گشتی لسه‌ر باروڤخین ده‌قه‌ری بیته‌کرن و ئاریشین وان دیار بکه‌ن و چاره‌سه‌ریی بۆ ببینن، فی لژنی د رابورتا پارێزگه‌ها ده‌وکیدا بجه‌ئینانا و پیکه‌گریدا قه‌زا زاخۆ ب کاره‌با هیلا بلندفه‌ و پرۆژه‌یی ئافا زاخۆ و ئوتیلا گه‌شت و گوزاری ل زاخۆ دیار کربوو⁽⁷³⁾ ل ئه‌ف هه‌ردوو ئه‌نجومه‌نه‌ ب تنی هیمایی بوون و بتنی بۆ راگه‌هاندنی و بانگه‌شی بۆ⁽⁷⁴⁾.

ل ده‌می تیکچوونا باروڤخان ئاماده‌کاری هاتنه‌ کرن ژ لای هیزا زاخۆ فه، عیسا سواری سێ چه‌په‌ر بۆ شه‌ری به‌ره‌ف کربوون ئیک ژ وان ل ده‌شتا سلێفانه‌یا ب سه‌ره‌رشتیا فه‌ماندی به‌تالیونی سه‌ید عه‌بوش و لگه‌ل ئیسماعیل حاجی به‌دري و حه‌جی قادو و سه‌عید بالقوسی و عه‌لی به‌گ ئه‌فه سه‌رلق بوون سه‌ر ب به‌تالیوونا سه‌ید عه‌بوشی فه‌ بوون و صالح ئه‌مین صالح سه‌ر ب هیزا زاخۆ فه‌ بوو و لسه‌ر هاوونی بوو ل فی ده‌می هاته‌ لگه‌ل فی چه‌په‌ری⁽⁷⁵⁾، دیسان عیسا سواری داخواز ژ حوسین عه‌بدولکه‌ریم ره‌شید کر کو هیزه‌کی ئاماده‌ بکه‌ت ل ره‌بیا که‌رفرینی ل چیاپی بیخیر⁽⁷⁶⁾ و ل قادیا و کولی ل گوندین ده‌شتا سلێفانه‌یا، مه‌لا حوسین مارونسی و عسمه‌ت دینو به‌نستانی لگه‌ل به‌تالیوونا حه‌جی حه‌یده‌ری بوون⁽⁷⁷⁾، دیسان چه‌په‌ره‌ک ل پێشابه‌ری و ئیبراهیم خه‌لیل ئاماده‌کر بۆ هوشداری ئه‌گه‌ر له‌شکه‌ری عێراقی ژ لای پێشابه‌ری هیرش کره‌ سه‌ر پێشمه‌رگه‌ی، سه‌ره‌رشتیاری وئ عومه‌ر ته‌مه‌ر بۆ⁽⁷⁸⁾ و لگه‌ل هه‌ژماره‌کا پێشمه‌رگه‌ی و د فی چه‌په‌ریدا ئوسمان قاسم مسو لسه‌ر دوشکی بوو لگه‌ل تیلو گویی⁽⁷⁹⁾.

هیزا زاخۆ بۆ ماوی دوو هه‌یفان چافه‌پی له‌شکه‌ری عێراقی بوو ئه‌گه‌ر پێشقه‌چوونی بۆ زاخۆ بکه‌ت، له‌و‌را سه‌ید عه‌بوش لگه‌ل صالح ئه‌مین صالح لێنیرینه‌ک کر و به‌ره‌ف گوندی قه‌رقیری چوون و ل ویری پێشمه‌رگه‌یه‌ک بنافی سه‌ید زه‌نون پوسته‌ک ژ ده‌ف عیسا سواری بۆ وان ئینا و تیدا دیار کربوو کو له‌شکه‌ری عێراقی یی گه‌هشتیه‌ ئالووکا،

تیره‌ها 1972 ی به‌ره‌ف شنگالی فه‌ برینه‌ و گه‌له‌ک زه‌قیین ده‌قه‌ری سوتینه‌ و زیان گه‌هاندیه‌ خه‌لکی هه‌ژار و به‌ره‌فیا خۆ بۆ هه‌فکاریی لگه‌ل حکومه‌تی بۆ ئاشکراکرا تاوانباران دیارکریه‌، ب فی چه‌ندئ محمه‌د مه‌حمود عه‌بدولرهمان و نافز جه‌لال به‌ره‌ف مويسل فه‌ چوون داکو بچه‌نک عه‌بدولخالق سامه‌رائی ژ بۆ فه‌کولینا فی کیشه‌یی و دیتنا چاره‌سه‌ریی⁽⁶¹⁾. هه‌روه‌سا ل مويسل شه‌عبان سه‌عید و نه‌جمه‌ددین یوسفی و عه‌لی شنگالی وه‌ک نوینه‌رین پارتی دیموکراتی کوردستان، و نوینه‌رین حکومه‌تا عێراقی حه‌جی سالم ئه‌لناتی و عه‌بدولحوسین و جبرائیل ئیسحاق ل مويسل لگه‌ل عه‌بدولخالق ئه‌لسامه‌رائی پوینشتن و دانوستاندن لسه‌ر چوونا له‌شکه‌ری عێراقی بۆ شنگالی کرن⁽⁶²⁾، پاشان پارتیی پیکه‌ستن خۆ بۆ بایکۆتکرن و خۆپێشاندن ئاشتیی یا گشتی ل کوردستانی ئاگه‌هدارکریه‌ رابن دژی هه‌لوسته‌ی حکومه‌تی ژ به‌ره‌سه‌یه‌تیا به‌ره‌رسی لقا ئیک یا پارتی و سیاسه‌تا وان دژی عه‌ره‌بکرا قه‌زا شنگالی⁽⁶³⁾، ب فی چه‌ندئ بایکوت و خۆپێشاندن ل زاخۆ هاتنه‌ ئه‌نجامدان بۆ ماوی دوو پۆژان خه‌لکی زاخۆ دکانین خۆ گرتن و هه‌می پیکه‌ف ل ده‌ف جه‌ی فلکا صالح یوسفی کۆمبۆن و شه‌فیع محمه‌د سه‌عدوللا په‌یفه‌ک خواند ژ بۆ هندئ باروڤخ تیک نه‌چیت و فی ئاریشی ب ئاشتیا نه‌ چاره‌سه‌ر بکه‌ن⁽⁶⁴⁾. هه‌روه‌سا جه‌ماوه‌ری کوردستانی ب پیکا پۆژنامه‌یا (التیخی) بروسکه‌ ژ بۆ هه‌فکاریا وان لگه‌ل خه‌لکی شنگالی هنارتن ژ وانا پێشمه‌رگه‌یی زاخۆ⁽⁶⁵⁾، و لژنا نافخوی یا زاخۆ یا پارتی دیموکراتی کوردستان و ئیکه‌تیا لایین دیموکراتا کوردستان لقی زاخۆ و ئیکه‌تیا قوتابین کوردستانی لقی زاخۆ و پیاوین ئایینی ل ناحیا گولیان و ئیکه‌تیا لایین دیموکراتا کوردستان ل باتیفا و ده‌زگه‌هی فیکرنی ل ناحیا گولیان بروسکه‌ هنارتنه‌⁽⁶⁶⁾.

2. ده‌ستپیکرنا شه‌ری ل سالا 1974:

پشتی به‌ندین پیکه‌فتننا 11 ی ئادارا 1970 ی ژ لای حکومه‌تا عێراقیه‌ نه‌هاتیه‌ بجه‌ئینان، حکومه‌تا عێراقی چه‌ندین کارین تیکده‌رانه‌ به‌رامبه‌ر پارتی دیموکراتی کوردستان و گه‌لی کورد ل ناوچه‌یین جودا جودا یین کوردستانی ئه‌نجامدان وه‌ک ده‌ستدریژیکرن لسه‌ر خه‌لکی و بکارئینانا سیاسه‌تا عه‌ریکرنی و به‌عسکرنی لده‌قه‌رین کوردی، وه‌ک که‌رکوک و شنگالی⁽⁶⁷⁾ و نه‌دیارکرا سنوورین ده‌قه‌رین کوردان و حکومه‌تا عێراقی ل 12 کانوونا دوویی 1973 ی پۆژئی ئوتونومی پێشکیشی سه‌رکردایه‌تیا شوڤه‌شا کوردی کر ل ئه‌ف پۆژه‌ ژ لای سه‌رکردایه‌تیا شوڤه‌شا کوردیه‌ هاته‌ په‌تکرن“ چونکه‌ پۆژه‌ی ئه‌و ده‌قه‌رین گرنگ یین سه‌رکردایه‌تیا شوڤه‌شا کوردی لگه‌ل ده‌فرا ئوتونومی دیارکرین بخۆفه‌ نه‌دگرتن ئه‌وژى که‌رکوک و شنگال و خانه‌قین بوون⁽⁶⁸⁾، پشتی په‌تکرنا پۆژه‌ی ژ لای سه‌رکردایه‌تیا شوڤه‌شا کوردیه‌، حکومه‌تا عێراقی پۆژه‌یه‌کی نوی یی ئیک لای یاسایا مافی ئوتونومی ل 11 ی ئادارا 1974 ی ده‌رک⁽⁶⁹⁾ د هه‌مان

ئێران دئێ سنووریت خو لگه‌ل وان گرت، و ئیدی هاریکاریا وان ناکه‌ت، ئەڤجا هه‌ر ده‌قه‌ره‌ک ب حزب و له‌شکه‌رڤه‌ ڤاوه‌رگرتنه‌کی بکه‌ن کادی شین ب شیانیت خو بیته‌ خو به‌تی چه‌ند ماوه‌یی خو ڤاگرن، شه‌عبان سه‌عید بروسکی بۆ ئەسه‌د خوشه‌وی ل بامه‌رنی ده‌نپرت و هه‌مان بروسکه‌ بۆ وی ژنی چوو بوو، له‌و ڤا حزبی و له‌شکه‌ری ناحیا مانگیشکی ده‌ستپشانکر داکو ڤاوه‌رگرتن، لی به‌یته‌کرن، ئەو بوو ل 13 ی ئادارا 1975 سه‌رکرده‌یا تیا له‌شکه‌ری ئیک ئەسه‌د خوشه‌وی ل مانگیشکی کۆمبونه‌ک ب سه‌رکرده‌یین له‌شکه‌ری و پارته‌ی کۆمبونیکی 60 که‌سان بوون کره‌، فه‌رمانده‌یی هیزا زاخۆ عیسا سوار لگه‌ل چه‌ند که‌سه‌کان به‌شداری ده‌قی کۆمبونیڤدا کر، ده‌قی کۆمبونیڤدا ڤاوه‌رڤخین ده‌قه‌ری لگه‌ل شیانین له‌شکه‌ری و ماددی هاتنه‌ دیارکرن و پتیا ئاماده‌بوویان جه‌خت لسه‌ر به‌رده‌وامیا شه‌ری کرن و ڤیاریا کۆ له‌شکه‌ری شوڤه‌شی شیان هه‌نه‌ بۆ ماوی سی هه‌یفان شه‌ری بکه‌ت، و وان ئەو ئەنجامین ڤاوه‌رگرتنی بۆ سه‌رکرده‌یا تیی بلند کر بوون⁽⁹⁵⁾ لی ل 19 ی ئاداری دووماهیک بروسکه‌ بۆ له‌شکه‌ری ئیک هات و ڤیاریا دووماهیی یا خوڤه‌کیشانی دا ئەڤجا چ بۆ ئیرانی یان خو ڤاده‌ستی حکومه‌تا عیراقی بکه‌ن⁽⁹⁶⁾، پاشان عیسا سوار به‌ره‌ڤ زاخۆ ڤه‌ هات داکو بۆ خه‌لکی زاخۆ دیاریکه‌ت کۆ نسکۆ ب شوڤه‌شا کوردی که‌فت لی ل ده‌می زفرینی عیسا سوار ده‌مان ڤۆژدا ب ده‌ستین عه‌لی عه‌بووشی ل گوندی زیناڤا هاته‌ کوشتن⁽⁹⁷⁾.

لدور کاریگه‌ریا نسکۆی لسه‌ر ڤیشمه‌رگه‌ی حمید شه‌ریف موسا ده‌ته‌ دیار کرن، کۆ ل ده‌می نسکۆیا سالا 1975 ((ئهو لده‌ڤ ئەسه‌د خوشه‌وی بوو و ده‌نگوباسه‌ک نه‌خۆش بوو گه‌له‌ک هه‌ولدان هاتیه‌ کرن بۆ به‌رگریکرنی لی ئەسه‌د خوشه‌وی دیار کر چ ڤیک نین پاشان ئیکسه‌ر هاته‌ لژنا ناخۆیا زاخۆ ل وی ده‌می عه‌بدولره‌حمان صالح و مه‌لا ته‌ها بوصه‌لی و مه‌لا عه‌بدولکه‌ریم صوفی و ئوسمان قازی دیتن و بۆ وان دایه‌ دیار کرن کۆ نسکۆ ب شوڤه‌شا کوردی یا که‌فتی ل وی ده‌می ئەڤ که‌سانه‌ ب هه‌ردوو چاڤان کره‌ گری))⁽⁹⁸⁾.

ب ڤی چه‌ندی هژماره‌کا شوڤه‌شگێرین زاخۆ خو بده‌ست حکومه‌تی ڤه‌ به‌ردان و هنده‌کین دی ب خیزانڤه‌ به‌ره‌ڤ ئیرانی چوون، ئەوژی ئوسمان قازی، مه‌لا ته‌ها بوصه‌لی، سه‌عید بوصه‌لی، ئەمین جه‌جی، عه‌بدولره‌حمان حوسین، ئیسماعیل محمه‌د ئیسماعیل، عه‌بدولعه‌زیز سلیمان، سلیمان حاجی به‌دری، موسا به‌رافی، عریف ده‌رویش، عه‌لی عه‌لی زێوکی، شه‌عبان سه‌عید به‌ره‌ڤ ئیرانی چوون و ئوسمان قاسم مسو، قاسم حامد، عومه‌ری له‌علی، محو نعمه‌ت و محمه‌د قاسم چوونه‌ تورکیا و عه‌بدولره‌حمان صالح چوویه‌ سواریا و ژکه‌سانین بۆ باشووری عیراقی هاتینه‌ دویرئێخستن عه‌بدوللا ئەمین صالح و فرحان عه‌بدوللا که‌شانی و عه‌بدولره‌حمان صالح خدر و محمه‌د سمی باجلی و حوسین عه‌بدولکه‌ریم و سه‌عدو صالح و ئەحمه‌د عارف و سلیمان عومه‌ر و عومه‌ر عه‌لی هالو و مه‌لا عه‌بدولکه‌ریم صوفی⁽⁹⁹⁾. هه‌روه‌سا

شه‌رانشی، پاشان مه‌لا حوسین مارونسی دیتیه‌، شه‌ڤه‌کی مانه‌ ل ده‌ڤ مه‌لا حوسین مارونسی و باسی ڤاوه‌رڤخی خه‌لکی و ژیا نا وان کره‌، و پاشان هاتیه‌ سونات و گوندی ڤیکا⁽⁹⁰⁾ چونکه‌ حکومه‌تا عیراقی ل سالا 1974 ئابلقه‌یه‌کا ئابوری داناوو لسه‌ر باکووری و که‌ره‌ستین خواری و ده‌رمان حکومه‌تی لسه‌ر خه‌لکی ڤه‌ده‌غه‌ کر بوون و حکومه‌تا تورکیا کونترۆل لسه‌ر ڤیکا هاریکاریی ژ لای سنووری تورکیا ڤه‌ کر بوو ب ڤی چه‌ندی ڤاری ئابوری و ته‌ندروستی گه‌له‌ک ده‌قی ماوه‌یدا که‌ڤتیبوو⁽⁹¹⁾.

ماوی د ناڤه‌را سالی 1974 – 1975 ڤدا ڤیشمه‌رگه‌یی هیزا زاخۆ قوناه‌گا دی ده‌ستپیکر، ئەوژی شه‌ری ڤارتیزانی بوو، و ب هنده‌ک کریاران ڤابووینه‌ دژی هیزا له‌شکه‌ری عیراقی، عریف هادی سه‌ر په‌لی ڤیادی بوو لگه‌ل حوسین عه‌بدولکه‌ریم بوو گازییا صالح ئەمین صالح و عه‌بدولره‌حمان صالح و خدر عه‌بدولره‌حمان فه‌رماندی مه‌فره‌زا ئەندازیاری بوو هنارتیه‌ کۆ ڤازینه‌ ڤیکڤه‌ ب کریاره‌کی ڤابن دژی له‌شکه‌ری عیراقی، ب ڤی چه‌ندی ڤازی دبن و هه‌ر ئیک ژوان چه‌ند ڤیشمه‌رگه‌یه‌کان لگه‌ل خو دبن و لگه‌ل عریف هادی و ئەحمه‌د عارف و ئیبراهیم حامد هه‌ر سیک سه‌ر په‌ل بوون ب ڤی چه‌ندی هیرشکره‌ په‌یه‌کا له‌شکه‌ری عیراقی یا زیره‌فانین ڤروژه‌یی ئافی ل بیداری د ڤی کریاریدا سه‌رکه‌فتن ئینان و (25) که‌س ژ له‌شکه‌ری عیراقی هاتنه‌ کوشتن و (2) که‌س ژ ڤیشمه‌رگه‌ی هاتنه‌ کوشتن بناڤی مسته‌فا سه‌لیم و گوری محمه‌د بوون و سی ژوان بریندار بوون ئەوژی ئەحمه‌د عارف و صالح ئەمین صالح و عه‌بدولره‌حمان صالح بوون⁽⁹²⁾.

پاشان هیزا زاخۆ ب کریاره‌کا دی ڤابووینه‌ ژ دوو لایانڤه‌ هیرشکره‌ له‌شکه‌ری عیراقی، لایه‌کی هیرشکره‌ قه‌سرا جه‌جی شوکری کۆ هیزین حکومه‌تی تیدا بوون و پاشان هیرشکره‌ سه‌ر په‌لیا دوازه‌ ملانی به‌لی د فان هه‌ردوو هیرشاندا ڤیشمه‌رگه‌ی سه‌رکه‌فتن بده‌ستڤه‌ نه‌ئینات⁽⁹³⁾.

د ئەنجامی کونترۆلکرنا ده‌سته‌لاتدارین عیراقی ژ لایه‌نی له‌شکه‌ریڤه‌ لسه‌ر شوڤه‌شا کوردی، جیگړی سه‌رۆک کوماری عیراقی سه‌دام حوسین هه‌ولدا تیکه‌هه‌شتنه‌کی لگه‌ل ئیرانی بکه‌ن داکو هاریکاریا شوڤه‌شا کوردی نه‌که‌ت، ب ڤی چه‌ندی سه‌دام حوسین لگه‌ل شاه‌ی ئیرانی محمه‌د رزا شاه‌ی په‌له‌وی (1941 – 1979) ب مورکرنه‌کی ل 6 ی ئادارا 1975 لسه‌ر ڤیکه‌ڤتنامه‌یا د ناڤه‌را عیراقی و ئیرانیدا ئەوا هاتیه‌ نیاسین ب ڤیکه‌ڤتناما جه‌زائیری ڤابووینه‌، لدویڤ ڤی ڤیکه‌ڤتنامی عیراقی داخوایین ئیرانی ل شه‌تولعه‌ره‌ب بجه‌ئینان نیڤا شه‌تولعه‌ره‌ب خه‌ت تالوک و ل به‌رامبه‌ر ئیرانی سوز دا هه‌می هاریکاریین خو ب ڤاوه‌ستین بۆ شوڤه‌شا کوردی⁽⁹⁴⁾.

سه‌رکرده‌یا تیا شوڤه‌شی بروسکه‌ بۆ لقا ئیک و فه‌رمانده‌یا له‌شکه‌ری ئیک هنارتن و تیدا دیار کر، کۆ ڤیکه‌ڤتناما جه‌زائیر دژی وانه‌ و

بنافی عومەر ئه لیا س ژ مو یسل به ره ف زاخۆ هات و دووباره جاره کادی پیکختن ل زاخۆ په یدا بوون، ب تایبهت پشتی حوسنی حه جی ره شید ژ چیا یی هاتی ه د زاخۆدا و هه یکه ل پارتا کۆمۆنیست ل سالا 1970 یی ل زاخۆ ب فی ره نگی بوو: حه سه ن خه لیل به رپرس و عه بدوللا حه سه ن جزیری، مه محمود قه ساب و حه مید مه مه د سه عدوللا نه ندام بوون، به ل پاشان هه یکه ل پارتی گۆهورین ب فی شیوه ی که فتی: غازی نه جم قه ساب به رپرس، حه سه ن خه لیل، عه بدوللا حه سه ن جزیری، مه محمود قه ساب، حه مید مه مه د سه عدوللا، مه لا نووری، صالح جه قسی، عه بدولحه کیم حوسین، ته ها حه سه ن، جورج توومه مه سیحی بوو و ئه لیا س په زیدی ئیدی بوو ،بوونه نه ندام ل فی ری دیاردب ت کو مه سیحی و ئیدیژی چوونه د ناف ریزین پارتا کۆمۆنیستدا ل زاخۆ⁽¹⁰⁹⁾ و د فی ماوه یدا کۆمۆنیست پارتا کۆمۆنیست باراپتر ل مالان هاتنه نه نجامدان، ب تایبهت ل مالا حه سه ن حه جی خه لیل⁽¹¹⁰⁾ و ل سالا 1971 یی چالاکیین پارتا کۆمۆنیست ل زاخۆ زیده بوون و گه له که س چوونه لگه ل وان⁽¹¹¹⁾ ل فی فی ری هیدی هیدی پارتی دیموکراتی کوردستان د ژایه تیا پارتا کۆمۆنیستا عیراقی کر ب تایبهت پشتی حزبا به عس شیای ل 17 ی تیرمه ها 1973 پارتا کۆمۆنیستا عیراقی رازی بکه ت ژ بو ئیمزاکرنی لسهر به ره یا نیشتمانی و نه ته وا پشکه قنخواز و پیکفه به ره پیکنیان⁽¹¹²⁾، ب فی چه ندی سه رکرایه تیا شو ره شا کوردی و پارتی دژی فی پینگا فا پارتا کۆمۆنیست راره ستان و دیارکر کو نه ف پینگا فه دی بیته نه گه ری لاوازا دانوستاندان د ناقه را بزافا کوردی و حکومه تیدا ژ بو ده سته فه ئینانا ده سته لاتا ئوتونومی⁽¹¹³⁾.

ب فی چه ندی سه رکرایه تیا شو ره شی بریاردا هی ره شه کا له شکه ری بکه نه سه ر کۆمۆنیستان ل ده فه را به هدینان، و ل سه ر فی بناغه ی فه رمانده یی به تالیونا چوار ل زاخۆ عیسا سوار رابوو ب گرتنا نه ندامه کی کۆمۆنیست ب نافی ته ها مه لا حه سه ن و پاشان کوش⁽¹¹⁴⁾ هه ره سا (12) قوتابیین کۆمۆنیست کو نه ندامین پارتا کۆمۆنیست بوون ژ کورد و عه ره بان پیکده اتن، چوو بوونه ئیکه تیا سو فی ته ی بو خواندن ل ده می ژ ئیکه تیا سو فی ته ی زفرین، عیسا سواری بریاردا فان که سان بکوژت، له ورا نه ف که سانه ل سنوری ده فه را پیشابیری گرتن و برنه گوندی می رگه سورا ل ده شتا سلیفانه یا و کر نه ده سته ی مه محمودی حه مریدا کو ل وی ده فه ری سه ر قو ل پی شمه رگه یان بو، نه و ب کوشتا فان کۆمۆنیستان رابوو ل که سه ک ژوان خو قورتال کر و نه ف ده نگوباسه دیارکر، پاشان نه ف که سه ژی هاته گرتن و کوشتن⁽¹¹⁵⁾ ب فی چه ندی په یوه ندین د ناقه را پارتی دیموکراتی کوردستان و پارتا کۆمۆنیستا عیراقیدا زیده تر تیکچوون و ل سالا 1974 گۆهورین سه ره هه یکه ل حزبا کۆمۆنیستا عیراقیدا ل زاخۆ هاتنه کرن ب فی ره نگی بوون: سه دیق مه مه د خالد بامه رنی به رپرس، حه سه ن خه لیل، غازی نه جم قه ساب، صالح جه قسی،

شه عبان سه عید بو ماوی چوار هه یقان ل ئیرانی ما و بارودۆخین وان گه له که نه خووشبوون و خیزانا وی ما بوویه ل زاخۆ، له ورا هاته زاخۆ ل ده می هاتی خو بده ست حکومه تا عیراقی فه به ردا و حکومه تا عیراقی بو باشووری عیراقی دویرئیکختن⁽¹⁰⁰⁾

3. پیکختننن حزبا به تی و له شکه ری د ماوی 1970 – 1975 یی ل زاخۆ:

ده رباره ی پیکختننن سیاسی ل زاخۆ د ماوی 1970 – 1975 یی پشتی به یانا 11 ئادارا 1970 یی پارتی دیموکراتی کوردستان موله تا فه رمی ژ حکومه تی و هه رگرت بو کونگری هه شتی ل 1 – 10 تیرمه ها 1970 یی ل ده فه را گه لاله هاته ب پیقه برن⁽¹⁰¹⁾، ژ خه لکی زاخۆ نه وین پشکار د فی کونگره یدا سه ید عه بووش عه بدی غه زالا، سلیمان حاجی به دری، ره شید حاجی به دری، عه بدولره حمان دینو، عریف ده رویش، شه عبان سه عید و نه حیب سه ید عه بووش⁽¹⁰²⁾ نه ندامین کومیته یا نافه ندی هاتنه هه لبراردن ژ خه لکی زاخۆ یین نه ندام د کومیته یا نافه ندیدا ره شید سندی و شه عبان سه عید بوون⁽¹⁰³⁾.

هه یکه ل لژنا ناوچا زاخۆ ده می ل ئه یلولا 1969 یی هاتی هانان هه ره که خو ما و ب فی ره نگی بوو: ئوسمان قازی به رپرس⁽¹⁰⁴⁾، مه لا ته ها بوجه ی، مه لا عه بدولغه نی ئیبراهیم، مه لا عه بدولکه ریم صوفی، مه لا یوسف کریت، حه بیب که له ش، عومەر یوسف، عه لی خان حه جی حامد و شه فیک مه مه د سه عدوللا بوونه نه ندام، هه یکه ل ب فی ره نگی دمینت هه تا 20 ئه یلولا 1972 یی و پاشان ژ 20 ئه یلولا 1972 – 29 تیرمه ها 1974 یی گۆهورین که فتی⁽¹⁰⁵⁾ و ب فی ره نگی بوو: مه لا عه بدولکه ریم صوفی به رپرس⁽¹⁰⁶⁾، ئوسمان قازی، مه لا عه بدولغه نی ئیبراهیم، مه لا یوسف کریت، حه بیب که له ش، عومەر یوسف، عه لی خان حه جی حامد، شه فیک مه مه د سه عدوللا مه لا ته ها بوجه ی بوونه نه ندام و باره گایی لژنی ل تاخی ده لال بوو پاشان ل 7 ته باخا 1974 – 11 ئادارا 1975 یی لژنا ناوچا زاخۆ ب فی ره نگی بوو: مه لا ته ها بوجه ی به رپرس، ئوسمان قازی، مه لا یوسف کریت، مه لا عه بدولکه ریم صوفی، عومەر یوسف، حه بیب که له ش، عه لی خان حه جی حامد، فه ریق یوسف نه وروز و شه فیک مه مه د سه عدوللا بوونه نه ندام⁽¹⁰⁷⁾.

به ل ده رباره ی پیکختنن پارتا کۆمۆنیستا عیراقی د فی ماوه یدا ل ده فه ری، پیکختنن پارتا کۆمۆنیست ژ سالا 1965 یی – 1970 یی ب شیوه یه کی نه یی بوو و گه له که سه ین کیم مابوونه د زاخۆدا باراپتر چوو بوونه ده فه رین چیا ی⁽¹⁰⁸⁾، ل ده می به یانا 11 ئادار و ئاهه نگ ل هیزاوا هاتی گیزان، د فی ئاهه نگیدا که سه ین کۆمۆنیست پشکاری د فی ئاهه نگیدا کر ل نه ب نافی پارتی به لکو وه که سه ین نیشتمانیه ره ره و سه ره یه خو و د فی ئاهه نگیدا به لافووکین گریدی ب پارتا کۆمۆنیست بو وان که سان ژ مو یسل هاتن، و پاشان که سه ک

دهرباره‌ی سه‌ر لقین موسه‌پرەح ژ ڤان لقان پیکهاتبوو: ئەحمەد تەیار، حەجی قادو گرافی، سمائیل حاجی بەدریا، عەلی بەگ و سەعدو صالح عەجەمی⁽¹²²⁾.

سەبارەت مووچەیی پاسەوانین سنووری یین لەشکەری، سەرباز بی پە (15) دینار و جیگری عریف (16) دینار، پێشمەرگەیی خانەنشین و موسه‌پرەح (10) دینار بوون و یی عیسا سوار (90) دینار بوو و ئازوقە و مووچە هەمی ژ حکومەتی دها تە وەرگرتن⁽¹²³⁾، ل دەسپیککی مووچە نەدانە پێشمەرگەیی خانەنشینکری هەتا ساڵا 1972 لە ورا عیسا سوار پێشمەرگەیی پاسەوانین سنووری هەمی کۆمکر و بۆ وان دیارکر، کۆ هەر ئیک ژ وان هەیفانە دوو دیناران بدتە وان پێشمەرگەیان یین بی مووچە، بەلی پێشمەرگە کۆ ب فی چەندی رازی نەبوون، پاشان عیسا سوار بۆزی ئەحمەد هەنارتە دەف فەرماندی لەشکەری ئیک ئەسەد خوشەوی، لە ورا ئەسەد خوشەوی بریاردا کۆ دقیت هەیفانە هەر ئیک ژ وان دوو دیناران بەتە پێشمەرگەیی خانەنشینکری⁽¹²⁴⁾، ل زاخۆ ئەحمەد عەلی نوینەری هیزا زاخۆ بوو بۆ دابەشکرنا مووچەیان⁽¹²⁵⁾. و دەرباره‌ی کارێ وان 10 پۆژ ب 10 پۆژ بوون⁽¹²⁶⁾.

بەلی پشتی ساڵا 1974 شەر د نایبەرا حکومەتا عێراقی و سەرکردایەتیا شورەشا کوردی دا بوودایی ئەنجومەنی سەرکردایەتیا شورەشا عێراقی ل بەغدا ل هەیفاسی 1974 ی بریاردا بەتالیونین پاسەوانین سنووری بەینە هەلوەشاندن⁽¹²⁷⁾ ب فی چەندی هیزا زاخۆ جارەکادی زفریقه وەک بەری ژ فی بەتالیونیی هاتە دەر و ژ چوار بەتالیون پیکهاتبوو و تا نسکویا 1975 ی ب فی شیوهی بوو: عیسا سوار فەرماندەیی هیزا زاخۆ و سەید عەبووش عەبدی غەزالا و عریف دەرویش و عەلی عەلی زیوکی و حەجی قادو گرافی بوونە فەرماندەیی بەتالیونان و بنگەهی هیزا بۆ ئەرمشتی ل دەفەر لایفی هاتە فەگواست⁽¹²⁸⁾.

4. ژێدەر و پەراویز:

- (1) اوغارا اوبلاس، النجال التحرری لکوردستان العراق (سلسله الکتب المعادیه)، ترجمه: مدیریه الاستخبارات العسكريه العامه المعاونیه الاولی، سری للغايه، (د.م) (د.ت)، ص 159.
- (2) شیرزاد زکریا محمد، مجلس قیادە الجوره فی کوردستان العراق 1964 – 1970 (دراسه تاریخیه سیاسی عامه)، دهوک، 2010، ص 362.
- (3) بۆ پتر پیزانینان لدر ڤان دانوستاندان بنێره: فەریدون عەبدولرەحیم عەبدوللا، بارودۆخی سیاسی کوردستان – عێراق 11 ی مارتی 1970 – 11 ی مارتی 1974، هەولێر، 2008، ل ل 34 – 48.
- (4) مسعود بارزانی، بارزانی و بزوتنەوهی رزگاربخواری کورد شوێرهشی ئەیلول 1961 – 1975، بەرگی سیبەم و بەشی دووهم، هەولێر، 2004، ل 45.

سەلام ئوسان، پولص مەریەم و حەمید محەمەد سەعدوللا بۆونە ئەندام، ل وی دەمی پیکهاتین وان گەلەک موکوم بوون و هەیکەل ب فی شیوهی ما تا ساڵا 1975⁽¹¹⁶⁾.

دەرباره‌ی پیکهاتین حزبا بەعس د فی ماوەیدا ل زاخۆ چ پیکهاتین حزبی و لژنە نەبوون، بتنی ئەگەر هەندەک کەسین حزبی ژ بەغدا یان موپسل هاتیان بۆ گێرانا هەندەک سمیناران، هەروەکو ژبەری نوکە هاتیه دیارکر کۆ پیکهاتین حزبا بەعس ب گێرانا سمینارەکی ل زاخۆ ب هەلکەفتا بەیانا 11 ی ئادارا 1970 یی رابووینە.

دەرباره‌ی پیکهاتین لەشکەری ل زاخۆ، هەروەکو هاتیه دیارکر، لدویف پیکهاتننا 11 ی ئادارا 1970 یی هیزین شوێرهشی هاتنە گوهورین بۆ بەتالیونین پاسەوانین سنووران (افواج حرس الحدود) و ل تەباخا 1970 یی هاتە پیکهاتن⁽¹¹⁷⁾ و دوازدە بەتالیون ژ پاسەوانین سنووران ل کوردستانی هاتنە پیکهاتن و چوار ژوان ل بەهدینان بوون (زاخۆ، دهوک، ئامیدی و شێخان)، و هەر بەتالیونەک ژ (500) چەکاران پیک هات و لگەل چیدارەکی حکومەتا عێراقی وەک سەرپەرشت و لەشکەری پە وەرگرتن و فەرماندەیی بەتالیونان پە یین پێشەنگ و پێشپەرە وەرگرتن⁽¹¹⁸⁾.

دەرباره‌ی بەتالیونان زاخۆ ب نافی بەتالیونان چوار یا پاسەوانین سنووران هاتە پیکهاتن ب فەرماندەیا عیسا سوار ب پلا پێشەنگ و رەمەزان عیسا بوویه جیگری وی، و بەهەت ئامیدی هاریکاری وی⁽¹¹⁹⁾ و بەتالیونان زاخۆ ژ 500 چەکاران پیک هاتبوو پێشمەرگەیی کەفن هەمی چوونە لگەل فی بەتالیونیی ل پێشمەرگەیی نوێ ئەوین ژ ساڵا 1965 ی هاتینە لگەل شوێرهشی، هەمی بۆونە (موسه‌پرەح) هەنارتنە مال و خانەنشین، دەرباره‌ی بنگەهی هیزا زاخۆ، ل دەستپیککی بنگەه ل ئەرمشتی بوو پاشان هاتیه ئاسیهی بۆ ماوی چوار هەیفان ل ویری مایه و پشتی دەرکرنا فی بریار، بنگەهی بەتالیونیی ئینا زاخۆ ل گوندی تلکەبەری، ل دەستپیککی خیفەت بۆ وان دانابوون پاشان خانێ ل تلکەبەری بۆ بنگەهی بەتالیونیی ئافاکرن⁽¹²⁰⁾.

سەرلقین بەتالیونان پاسەوانین سنووران ژ ڤان سەرلقان پیک هاتبوو: بۆزی ئەحمەد میرزا، مەلا تەها دەشت ماسەکی (رئیس عرفاء الوحده) یی بەتالیونیی بۆ، عەلی عەلی زیوکی، عریف دەرویش، سەید عەبووش عەبدی غەزالا و سەعید هالو، بۆ نمونە لقا بۆزی ئەحمەد ب فی شیوهی بوو: بۆزی ئەحمەد سەرلق، خورشید ئەمین گولی (عریف فصیل) بۆ و جیگری سەرلقى بۆ، دەمی بۆزی ئەحمەد ئامادەنەبیا خورشید ئەمین ب کارێ وی رادبوو و صالح ئەمین صالح (نایب عریف) بوو و ئەو ب کارێ عریف فەصیل رادبوو⁽¹²¹⁾.

ئەرمشتی بوو، سەلیم ئەسەد خوشەوی و ئەسەد خوشەوی ل دەڤ بوون و گوته من: کەفا تە گەلەك خوشە ناڤەری دبێژت: من گوته وان ئەز دێ مژگینیەکی دەمە تە بە ئی دڤیت هوین مژگینیا من بدنه من، عیسا سووار دبێژت بلا سەلیم بدتە تە ب قی چەندئ سەلیم (25) دیناران وەك مژگینیا بە یانا 11 ی ئاداری دایە ناڤەری چاڤینکە ڤتن لگەلدا 2014/12/13 ل زاخۆ. ناڤەری ل سالا 1946 ل ئاسیڤی ژدایکبویە، پشکداری د شوڤەشا ئەیلوولی دا کرێه و ل سالا 1962 بوویە پێشمەرگە و ل سالا 1963 بوویە کادری حزبی پاشان بوویە بەرپرسی ئامیری بێتەل بی هیژا زاخۆ، نوکە ئاکنجیە ل زاخۆ.

(13) چاڤینکە ڤتن لگەل ئوسمان قاسم مسو ل 2014/12/7 ل زاخۆ، ناڤەری ل سالا 1951 ل زاخۆ ژدایکبویە، ل سالا 1967 چوویە د ناڤ ریزین پارتیدا ل سالا 1973 یی بوویە پێشمەرگە دناڤ شوڤەشا ئەیلوولی دا تا 1975 پاشان 1975 چوویە تورکیا 1976 بوویە پێشمەرگە ڤه د شوڤەشا گولانیدا دبته فرمادئ مەفرەزه و ل سالا 1983 بوویە بەرپرسی ریکراوا شەهید محەمەد صالح تا سالا 1986 و ل سالا 1996 دبیتە بەرپرسی لیوا 16 و ل سالا 1999 دبیتە جیگری سوپایی 14 و نوکە ئەندامی فرماندەیا لەشکەرئ کوردستانیە ب پلا لیوا و ئاکنجیە ل زاخۆ.

(14) چاڤینکە ڤتن لگەل صالح ئەمین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ.

(15) چاڤینکە ڤتن لگەل عەبدولرەحمان یوسف عەبدولرەحمان ل 2014/12/30 ل زاخۆ. ناڤەری ل سالا 1946 ی ل زاخۆ ژدایکبویە، خواندنا خو یا سەرەتایی و ناڤنجی و ئامادەیی ل زاخۆ تەمام کرێه پاشان کولێژا کشتوکالی ل بەغدا ل سالا 1969 تەمام کرێه ی، و ل سالا 1961 ی چوویە دناڤ ریزین پارتی دیموکراتی کوردستان دا ب ریکا ئیکەتیا قوتابیان، ل دووماهیکا سالا 1963 ی بوویە بەرپرسی ئیکەتیا قوتابیان ل زاخۆ، و نوکە ئاکنجیە ل زاخۆ، چاڤینکە ڤتن لگەل ئەدیب محەمەد حەسو موهاجر یی بەرنیاس ب (ئەدیب موهاجر ل 2015 /4/1 ل زاخۆ، ناڤەری ل سالا 1941 ل زاخۆ ژدایکبویە، خواندنا خو تا ناڤنجی ل زاخۆ تەمام کرێه، وخوا پەیمانگەها کشتوکالی ل هەولێرئ تەمام کرێه، و هاته دامەزراندن وەك فرمانبەر ل فرمانگەها چاندنئ ل زاخۆ، نوکە ئاکنجیە ل سوید.

(16) جریده البوره، العدد (1339)، 1973/3/11.

(17) المصدر نفسه.

(18) چاڤینکە ڤتن لگەل صالح ئەمین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ.

(19) چاڤینکە ڤتن لگەل صالح حەجی حسین عیسا ل 28 چریا دوئی 2014 ی ل دھوکی، ناڤەری سالا 1945 ی ل باتیفا هاتیه سەر دونیایی، ل سالا 1959 ی بوویە ئەندامی پارتی د ئیکەتیا قوتابیی کوردستانی دا، ل سالا 1961 ی پشکداری د شوڤەشا ئەیلوولی دا کرێه و پاشان پشکداری د شوڤەشا گولانی دا کرێه و ل سالا 2004 بوویە ئەندامی لقا ئیک یا پارتی ل دھوکی پاشان بوویە کارگری لقا ئیک ل بەشی کومەلایەتی، و نوکە خانەنشینه و ئاکنجیە ل دھوکی.

(20) چاڤینکە ڤتن لگەل کەوریا عیسا بترس شێخ یی بەرنیاس ب (ئەبو

سەلام) ل 2015/1/2 ی ل زاخۆ، ناڤەری ل سالا 1950 ی ل باژێری زاخۆ ژدایکبویە، خواندنا خو یا سەرەتایی و ئامادەیی ل زاخۆ تەمام کرێه، و ل سالا 1975 ی هاتیه دویرکرن بو ناسریه، نوکە ئاکنجیە ل زاخۆ، ناڤەری چوویە ئیک

(5) کریس کوچیرا، کورد له سەدەوی نۆزدەویستەمدا، وەرگێزان: حەمە کەریم عارف، هەولێر، 2011.

(6) مسعود بارزانی، ژێدەرئ بەرئ، ل ل 44 – 45 “کریس کوتشیرا، مسیره الکرد گولیه 40 سنه من التحقیقات الصحفیه فی کوردستان، اربیل، 2014، ص 23.

(7) بو پتر پیزانیان لسەر قی ریکە ڤتننامی و بەندین وی بێژە: فریدیون عەبدولرەحیم عەبدوللا، ژێدەرئ بەرئ، ل ل 23 – 32.

(8) مسعود بارزانی، ژێدەرئ بەرئ، ل 46.

(9) چاڤینکە ڤتن لگەل عەبدولرزاق حاجی عەبدوللا یی بەرنیاس ب عەبدولرزاق گەرمافی ل 2015/1/18 ل دھوکی، ناڤەری ل سالا 1941 ل دھوکی ژدایکبویە خواندنا خو یا سەرەتایی و ئامادەیی ل دھوکی تەمامکرێه، و ل سالا 1958 چوویە دناڤ ریزین پارتی دیموکراتی کوردستان دا، ل شوباتا 1963 پلا بەرپرسیاتی نهنئی یا پارتی بدەستخوڤه ئینات و بەشدارئ د شوڤەشا کوردی دا کرێه ل سالا 1963 دبته یاریدەدەری فرمادئ بەتالیونا (تیپا) هەشت تا سالا 1974 و ل سالا 1975 دھیتە ڤه گوهاستن بو ئیرانی و پاشان هاتیه عێراقی و هاتیه دویرکرن بو باشووری عێراقی و ل ویری دمینت تا سالا 1978 دزڤرتە دھوکی بوویە فرمانبەر ل کشتوکالی دھوکی، نوکە ئاکنجیە ل دھوکی.

(10) صالح ئەمین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ، ناڤەری ل سالا 1940 ل بیتاسی ژدایکبویە، ل سالا 1957 چوویە دناڤ ریکخستین پارتی دا، و ل سالا 1961 پشکداری د شوڤەشا ئەیلوولی دا کرێه، نوکە ئاکنجیە ل زاخۆ، چاڤینکە ڤتن لگەل شەعبان سەعید یا هاتیه ئەجمادن ژلایی شێرزاد زکریا محەمەد ل 2006/3/26 ل زاخۆ، چاڤینکە ڤتن لگەل جبرائیل محەمەد حەسەن سیلکی ل 2015/1/14 ل پیرمام، ناڤەری ل سالا 1944 ل گوندئ سیلکی ژدایکبویە، و ل سالا 1961 بوویە پێشمەرگە ی شوڤەشا ئەیلوولی، و هەر دڤی سالیدا لگەل عیسا سوواری هاتیه زاخۆ بوویە زێرهقانی وی، و ل سالا 1975 لدەمی نسکویا سالا 1975 بەرەڤ ئیرانی ڤه چوویە و نوکە ل پیرمام ئاکنجیە.

(11) چاڤینکە ڤتن لگەل سەعید حەجی سەدیق زاخۆی 2014/11/14 ل زاخۆ، ناڤەری ژدایکبویئ سالا 1944، خواندنا خو یا سەرەتایی و ئامادەیی ل زاخۆ تەمام کرێه و خولا پەروردئ ل مويسل تەمام کرێه و هاته دامەزراندن وەك مامۆستا ل سالا 1965، ئیکەم پەر توک ژلایی وی هاتیه نڤیسینی ل سەر باژێری زاخۆ بناڤی (زاخۆ الماچی والحاجر) نوکە ئاکنجیە ل زاخۆ، چاڤینکە ڤتن لگەل بەهیه ئەمین ئەحمەد یا بەرنیاس ب وەهیب ل 2014/10/25 ل زاخۆ، ناڤەری سالا 1940 ل باژێری زاخۆ ژدایکبویە لایەنگر بوو لگەل کۆمۆنیستان ، نوکە ئاکنجیە ل زاخۆ، چاڤینکە ڤتن لگەل قەشە پوولص حەنا ئەلهوزی ل 2014/12/9 ی ل زاخۆ، ناڤەری سالا 1937 ل تورکیا هاتیه سەر دونیایی، ل سالا 1940 ی هاته گوندی (سوناک) ئاکنجی دبیت، ل سالا 1950 ی هاتیه د باژێری زاخۆ، ل سالا 1973 ی بوویە قەشە ل زاخۆ، نوکە ئاکنجیە ل زاخۆ.

(12) چاڤینکە ڤتن لگەل صالح ئەمین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ، چاڤینکە ڤتن لگەل قەشە پوولص حەنا ئەلهوزی ل 2014/12/9 ی ل زاخۆ، ل ڤیری ئەحمەد یوسف قاسم یی ناسیار ب ئەحمەد لاسلکی دەتە دیارکرن ل دەمی بەیانئ لسەر ئامیری بێتەل بو دبێژت: ب ریکا ئامیری بێتەل بروسکه بو مە هات ب دانا مافی ئوتونومی بو کوردان ئیکسەر ئەز چوومه دەڤ عیسا سوواری ل

- (41) جریده التأخی، العدد (1323)، 1973/5/5.
- (42) مسعود بارزانی، ژیده‌ری به‌ری، ل 67. بو پتر پیزانینان لسه‌ر فی هه‌ولێ بئیره: شکیب عقراوی، المصدر السابق، ص 314 – 317.
- (43) کریس کوچیرا، کورد له سه‌ده‌ی...، ل 364 له یادی پیلانه گلاوه‌کی رژیتم له 29 ئه‌یلول 1971 بو سه‌ر ژینانی باوکی سه‌رکرده‌ بارزانی نه‌مر، ئه‌رشیف مه‌کتب سیاسی.
- (44) چاڤیڤیکه‌ڤتن لگه‌ل سه‌لم ئه‌سه‌د خوشه‌وی ل 2015/1/14 ل پیرمام، نافه‌ری ل 1943 ل ده‌ڤه‌را مزوری ژوری ژدایکبوویه، هه‌ر ژ ده‌ست پینکی پشکداری دشۆره‌شا ئه‌یلولێ دا کریه و بویه فه‌رمانده‌ی هیژا ئامیدی ده‌می 1964 – 1975 دا، پشتی نسکویا شوپۆرشێ لگه‌ل خیزانا خو به‌ره‌ڤ ئیرانی ڤه‌ چوو، و سه‌رکرده‌ی هیژا خه‌بات بوو د شوپۆره‌شا گولانی دا و نوکه ل پیرمام ئاکنجیه‌ی “چاڤیڤیکه‌ڤتن لگه‌ل غه‌ریب یوسف سه‌سه‌ن مزوری ل 2015/1/14 ل پیرمام، نافه‌ری ل 1946 ل ئاکری ژدایکبوویه ل 1964 دبیته‌ پێشمه‌رگه‌ و بکاری پسته‌چی رادبوو ژ 1964 – 1970 د نافه‌را شوپۆره‌شا کوردی و به‌غدا دا، نوکه به‌رپرسی په‌یوه‌ندیین تابه‌ت یی نڤتیسینگه‌ها سه‌رۆکی پارتی دیموکراتی کوردستانه، و ل پیرمام ئاکنجیه‌ی.
- (45) چاڤیڤیکه‌ڤتن لگه‌ل فه‌رمانه‌بوو یوسف ل 2016/9/25 ل زاخۆ. نافه‌ری ل 1949 ل گوندی سحیلا سه‌ر ب ناحیا زومار ڤه‌ ژ دایک بووه، ل 1961 چوو به‌ د ناڤ پیکستنتی پارتی دا و به‌شداری د شوپۆره‌شا ئه‌یلولێ دا کریه، و کار د هیژا هه‌له‌گورد دا کریه لگه‌ل عومه‌ر ته‌مه‌ری بوو، نوکه پێشمه‌رگه‌یه‌ک خانه‌نشینه ل زاخۆ ئاکنجیه‌ی.
- (46) چاڤیڤیکه‌ڤتن لگه‌لدا ل 2016/10/27 ل زاخۆ.
- (47) چاڤیڤیکه‌ڤتن لگه‌ل نه‌جیب سه‌ید عه‌بووش ل 2014/11/25 ی لدهوکی، نافه‌ری ل 1950 ی ل گوندی ترب سپیی ل ده‌شتا سلیمانیه‌یا هاتیه‌ سه‌ر دونیایی، خواندنا خو یا سه‌ره‌تایی ده‌ستپیکێ ل قه‌سرا مه‌لا ته‌بیی خواندیه، و پاشان چوو به‌ زاخۆ د خواند، به‌ئێ گه‌له‌ک جارن ژ لای حکومه‌تی ڤه‌ هاتیه‌ گرتن، له‌و‌را خواندنا خو هیلات و هاته‌ لگه‌ل بابی خو و پشکداری د شوپۆره‌شا ئه‌یلولێ دا کریه، و نوکه ئاکنجیه‌ ل دهوکی.
- (48) چاڤیڤیکه‌ڤتن لگه‌ل محمه‌د خالد ئه‌حمه‌د ل 2014/12/2 ل زاخۆ، نافه‌ری ل 1942 ل گوندی بوسه‌لی ژ دایکبوویه، و ل 1961 دچته‌ دناڤ رژیتم پارتی دیموکراتی کوردستان دا دبته‌ پێشمه‌رگه‌ دشۆره‌شا ئه‌یلولێ دا و ل 1965 دبته‌ سه‌رده‌ست ل هیژا زاخۆ، و ل 1972 بوویه سه‌ریه‌ل و سه‌ریه‌رشتیا خوله‌کا هنده‌سی کریه ل ئامیدی و بامه‌رنی و قومری و چیا ی شنگالی، و پشکداری دشۆره‌شا گولانی و سه‌ره‌لدانی دا کریه تا نوکه به‌رده‌وام ئه‌ندامی فه‌رمانده‌یا له‌شکه‌ری کوردستانی (فلک) ل وه‌زاره‌تا پێشمه‌رگه‌ یه، نوکه ئاکنجیه‌ ل زاخۆ.
- (49) چاڤیڤیکه‌ڤتن لگه‌ل حه‌بیب که‌له‌ش ل 2015/4/6 ل باتیفا، نافه‌ری ل 1944 ل باتیفا ژ دایکبوویه ل 1959 چوو به‌ د ناڤ رژیتم پارتی دیموکراتی کوردستان دا و پشکداری د خولا کاداران یا ئیکێ دا 1968 – 1969 کریه، ل 1981 بوویه کارگری لقا ئیک، نوکه به‌رپرسی لژنا شه‌یره‌تکاری یا لقا ئیک یا پارتی ل دهوکی، و ل دهوکی ئاکنجیه‌ی.
- (50) چاڤیڤیکه‌ڤتن لگه‌ل حه‌مید شه‌ریف مووسا ل 2015/1/7 ل زاخۆ.
- (51) جریده‌ التأخی، العدد (862)، 1971/10/15.
- ژوان خانیت ل بیداری دا به‌ئێ پشتی نیسکویا سالا 1975 سه‌دام حوسین بیدار کره‌ جه‌ی له‌شکه‌ری خه‌لکی وی بۆ تلکه‌به‌ری راگوهاستن.
- (21) چاڤیڤیکه‌ڤتن لگه‌ل صالح ئه‌مین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ.
- (22) چاڤیڤیکه‌ڤتن لگه‌ل حه‌مید شه‌ریف مووسا ل 2015/1/7 ل زاخۆ، نافه‌ری ل 1945 ل گوندی قه‌سه‌روکی سه‌رب قه‌زا زاخۆ ڤه‌ ژ دایکبوویه، ل 1960 چوو به‌ دناڤ رژیتم پارتی دیموکراتی کوردستان دا، پشکداری دشۆره‌شا ئه‌یلولێ و گولانی دا کریه، و نوکه ئاکنجیه‌ ل زاخۆ.
- (23) جریده‌ التأخی، العدد (1023)، 1973/5/3.
- (24) چاڤیڤیکه‌ڤتن لگه‌ل صالح ئه‌مین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ.
- (25) جریده‌ په‌وره، العدد (1339)، 1973/3/11، جریده‌ الجمهوریه، العدد (2088)، 3 اب 1974.
- (26) جریده‌ په‌وره، العدد (1019)، 1971/12/24.
- (27) جریده‌ په‌وره، العدد (1339)، 1973/3/11.
- (28) المصدر نفسه، چاڤیڤیکه‌ڤتن لگه‌ل مه‌لا تاهر محمه‌د عومه‌ر باگولانکی ل 2014/3/31 ل زاخۆ، نافه‌ری ل 1943 ل گوندی باگولانکی ل ده‌ڤه‌را سندیان ژدایکبوویه و ل 1958 چوو به‌ د ناڤ رژیتم پارتی دیموکراتی کوردستان دا، و پشکداری دشۆره‌شا ئه‌یلولێ و گولانی دا کریه و نوکه جیگری ده‌زگای ئه‌یلولێ یه‌ ل زاخۆ.
- (29) جریده‌ التأخی، العدد (1480)، 1973/11/7.
- (30) جریده‌ الجمهوریه، العدد (2095)، 1974/8/12.
- (31) جریده‌ په‌وره، العدد (1339)، 1973/3/11.
- (32) چاڤیڤیکه‌ڤتن لگه‌ل سه‌ید حه‌سه‌ن سه‌ید یوسف شیلانی ل 2016/11/6 ل زاخۆ، نافه‌ری ل 1946 ل گوندی شیلان ژدایکبوویه، خواندنا خو یا سه‌ره‌تایی ل سالی 1958 – 1959 ل باتیفا ته‌مام کریه، ل ئه‌یلولا 1959 چوو به‌ نافنجیا به‌درخان ل زاخۆ، و چوو به‌ د ناڤ رژیتم ئیکه‌تیا قوتابین کوردستانی و پارتیدا، و ل نیسانا 1962 پشکداری د شوپۆره‌شا ئه‌یلولێ دا کریه، و بویه کادری پیکخراوا زاگروس، و ل ده‌می نسکوا 1975 مایه‌ ل گوندی شیلانی لگه‌ل خیزانا خو، و ل 1987 پشکداری د شوپۆره‌شا گولانی کر، نوکه ئاکنجیه‌ ل زاخۆ.
- (33) جریده‌ په‌وره، العدد (1339)، 1973/3/11.
- (34) الجمهوریه‌ العراقیه، کتاب مدیریه‌ التربیه‌ و التعليم لمخافه‌ دهوک ژاتیه‌ الابتدائیه‌ و البانوی، العدد 18,50 / 219، ک، التاريخ 1970.
- (35) پۆژناما هاوکاری، ژماره (43)، 31 تشرینی یه‌که‌م 1970.
- (36) جریده‌ په‌وره، العدد (1339)، 1973/3/11.
- (37) جریده‌ التأخی، العدد (988)، 10 ژار 1972، جریده‌ په‌وره، العدد (1094)، 1971/12/24.
- (38) جریده‌ په‌وره، العدد (1094)، 1971/12/24، جریده‌ التأخی، العدد (1309)، 17 نیسان 1973.
- (39) چاڤیڤیکه‌ڤتن لگه‌ل صالح ئه‌مین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ.
- (40) جریده‌ التأخی، العدد (1309)، 17 نیسان 1973.

- (68) فه‌له‌که‌دین کاکه‌ی، ده‌وری بزوتنه‌وه‌ی کورد مافی گه‌لی کورد، گوڤاری کادر، ژماره (28)، حوزه‌بیران 1992، ل ل 81-84 “بۆ پتر پیژانینان بنێره: فه‌ریدوون عه‌بدولرعه‌حیم عه‌بدوللا، ژنده‌ری به‌ری، ل ل 245-247.
- (69) جریده‌ الوقائع العراقیه، العدد (2337)، 1974/3/11 “جریده‌ الپوره، العدد (1710)، 12 اژار 1974 “بۆ پتر پیژانینان بنێره: اوفرا بینغیو، کرد العراق بناو دوله‌ داخل دوله، ترجمه: عبدالرزاق عبدالله بوتانی، بیروت، 2014، ص ص 150-160 “عمار علی السمر، شمال العراق 1958-1975 درسه‌ سیاسیه، بیروت، 2012، ص 394.
- (70) محسن دزه‌یی، احداپ عاصرته‌ها 1961-1975، اربیل، 2002، ج 2، ص 267.
- (71) جریده‌ الپوره، العدد (1886)، 6 تشرین الاول 1974 “بۆ پتر پیژانینان لسه‌ر فآن هه‌ردوو ئه‌نجومه‌نا بنێره: اوفرا بینغیو، المصدر السابق، ص 172 “عمار علی السمر، المصدر السابق، ص ص 396-397.
- (72) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل عه‌بدوللا صالح هه‌فوزلا ل 2015/1/18 ل ده‌وکی، نافه‌ری ل سالا 1952 ل ناحیا سلیقانه‌یا ژ دایک بووه‌ ل سالا 1967 چووێه‌ د نافه‌ ریژین ئیکه‌تیا قوتابین کوردستانێ دا، و ل سالا 1974 بوویه‌ پێشمه‌رگه‌ی شوهره‌شا ئه‌یلووی و به‌شداری د شوهره‌شا گولانی دا کره‌، و ئیک ژ دامه‌زینه‌ری پارتی گه‌ل بوو و ل سالا 1993 چووێه‌ لگه‌ل پارتی دیموکراتی کوردستان و نوکه‌ خانه‌نشینه‌ لسه‌ر په‌رله‌مانی عێراقی، و ئاکنجیه‌ ل ده‌وکی “دگوتنه‌ ئی ئه‌نجومه‌نی ئه‌نجومه‌نا کارتونی. چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل محمه‌د خالد ئه‌حمه‌د ل 2014/12/2 ل زاخۆ “چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل ئه‌حمه‌د یوسف قاسم ل 2014/12/13 ل زاخۆ.
- (73) جریده‌ الپوره، العدد (1886)، 6 تشرین الاول 1974.
- (74) اوفرا بینغیو، المصدر السابق، ص 172.
- (75) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل صالح ئه‌مین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ.
- (76) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل یوسف خورشید عه‌بدولرعه‌حمان ل 2015/1/9 ل زاخۆ، نافه‌ری ل سالا 1942 ل زاخۆ هاتیه‌ سه‌ر دونیای نوکه‌ ئاکنجیه‌ ل زاخۆ. حسین عه‌بدولکریم هه‌یزه‌ک ژ (50) که‌سان پیکنینه‌ت عیسا سووار چه‌ک دایب و ژفان که‌سا پیکه‌هات: یوسف خورشید عه‌بدولرعه‌حمان، محسن هه‌سه‌ن چه‌له‌بی، عه‌بدوله‌زیز مونیر چه‌له‌بی، عه‌لی مه‌نیر چه‌له‌بی، سلیمان مستو عه‌بدی، مه‌جید هه‌سو عه‌بدی، مسته‌فا قاسم عه‌بدو، فه‌تحی صالح، سیفدین مسته‌فا، ئه‌حمه‌د مسته‌فا، عه‌بدوللا ئه‌براهیم محو، کریت محمه‌د عه‌بدو، عه‌بدوللا یونس، عه‌ره‌ب مسته‌فا عه‌بدولرعه‌حمان، مونیر عه‌بدولرعه‌حمان، ئه‌حمه‌د بیبو، محمه‌د تاهر سه‌بید حوسین، حاجی صالح، یونس ئه‌حمه‌د مسته‌فا، فه‌رمان ئه‌حمه‌د، محمه‌د مه‌لا ته‌ها، شه‌وکه‌ت صالح، عه‌بدوللا عه‌لی درباس، شاهین هه‌سه‌ن خه‌لیل و کدو حاجی عه‌بو زید، چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل مه‌جید هه‌سو عه‌بدی ل 2016/10/28 ل زاخۆ، نافه‌ری ل سالا 1946 ل گوندی قادیال د ده‌شتا سلیقانه‌یا ژ دایکبوویه، و ل سالا 1974 پێشمه‌رگه‌یه‌تی د شوهره‌شا ئه‌یلولیدا کره‌، و نوکه‌ ل زاخۆ ئاکنجیه‌.
- (77) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل عسمه‌ت دینو بنستانی ل 2014/11/23 ل زاخۆ، نافه‌ری ل سالا 1939 ل گوندی هه‌فشنی ژدایکبوویه‌ ل سالا 1958 بوویه‌ سه‌ربازی حکومه‌تی ل سه‌ربازگه‌ها موپسل، بۆ ماوی سێ هه‌یفان پاشان بۆ فه‌وجا سێ وپه‌لا زێره‌فانیا عه‌بدوله‌هاب شه‌وافی هاتیه‌ فه‌گوه‌استن، له‌ورا
- (52) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل صالح ئه‌مین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ.
- (53) جریده‌ التآخی، العدد (1001)، 5 نیسان 1972.
- (54) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل صالح ئه‌مین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ.
- (55) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل عه‌بدولستار محمه‌د ئه‌حمه‌د ل 2015/1/29 ی ل زاخۆ، نافه‌ری ل سالا 1945 ل گوندی بیتاسی ل ده‌فه‌را لیفی ژ دایکبوویه، خواندا خۆ ل زاخۆ ته‌مام کره‌، بوویه‌ ماموستا بۆ ده‌می 44 سالان و ل سالا 1959 چووێه‌ د نافه‌ ریژین پارتی دیموکراتی کوردستان دا، و ل سالا 2008 ی خانه‌نشین بوویه، و نوکه‌ ئاکنجیه‌ ل زاخۆ.
- (56) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل حه‌بیب که‌له‌ش ل 2015/4/6 ل باتیفا “چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل جه‌میل قاسم هه‌مو ل 2015/4/23 ی ل زاخۆ، نافه‌ری سالا 1950 ی ل گوندی پێچه‌کا سه‌ر ب ده‌شتا سلیقانه‌یا ژ دایکبوویه، ل سالا 1967 ی پێشمه‌رگه‌ بوو د هه‌یزا هه‌له‌گورد دا، نوکه‌ پێشمه‌رگه‌یه‌ک خانه‌نشینه‌ و ئاکنجیه‌ ل زاخۆ “چاڤیڤیکه‌فتن د گه‌ل قه‌شه‌ پولص هه‌نا ئه‌له‌وزی ل 2014/12/9 ی ل زاخۆ، و نافه‌ری ده‌می ئیدریس بارزانی گوتار دای ب ره‌خ ئیدریس بارزانی فه‌ بوو.
- (57) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل عه‌بدولستار محمه‌د ئه‌حمه‌د ل 2015/1/29 ی ل زاخۆ.
- (58) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل حه‌بیب که‌له‌ش ل 2015/4/6 ل باتیفا.
- (59) جریده‌ الپوره، العدد (512)، 1970/5/3.
- (60) فه‌ریدوون عه‌بدولرعه‌حیم عه‌بدوللا، ژنده‌ری به‌ری، ل 227.
- (61) رۆژنامه‌ براهیه‌تی، ژماره (8)، 1972 “جریده‌ التآخی، العدد (1080)، 8 تموز 1972.
- (62) شعبان سعید محمّد، ئه‌ز و هه‌فرکی و پیللیت خه‌ما (بهره‌تان)، به‌ره‌فکرین و پێشگوتن: سیخ موسی وه‌رمیلی، ده‌وک، 2000، ل ل 56-57.
- (63) جریده‌ التآخی، العدد (1419)، 26 ئب 1972. حکومه‌تا عێراقی ل سالین 1972-1973 ل ده‌فه‌را شنگال و شیخان سیاسه‌تا عه‌رب کرنی ب کارئینان خه‌لکی فان ده‌فه‌را نه‌چار بوون کوچکه‌ن ب تابه‌ت ل شنگالی ب هزاران کوردین ئیزدی ل ده‌وره‌ریژین زاخۆ نیشته‌جیبوویه، بنێره: که‌ندال-عصمت شریف وانلی مصغفی نازدار، ترجمه: ابراهیم یونس، تهران، 1379، ص 197.
- (64) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل حه‌بیب که‌له‌ش ل 2015/4/6 ل باتیفا “چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل عه‌بدولستار محمه‌د ئه‌حمه‌د ل 2015/1/29 ی ل زاخۆ “محمه‌د خالد بوسه‌لی د بیزت: پێشستی کوشته‌نا قایمه‌قامی شنگالی ئیکسه‌ر ئه‌ز به‌ره‌ف شنگالی فه‌ چووم ژ بۆ پێشکداری کرنی د خوله‌کی دا، ل وی ده‌می حکومه‌تا عێراقی پێشغه‌چوون کرن بۆ شنگالی به‌لی مه‌لا مسته‌فا بارزانی بروسکه‌ هه‌نارتیه‌ و دژی فی چه‌ندی راوستایه، چاڤیڤیکه‌فتن د گه‌لا ل 2014/12/2 ل زاخۆ.
- (65) جریده‌ التآخی، العدد (4134)، 26 ئب 1973.
- (66) جریده‌ التآخی، العدد (4136)، 28 ئب 1973.
- (67) فه‌ریدوون عه‌بدولرعه‌حیم عه‌بدوللا، ژنده‌ری به‌ری، ل 233.

(99) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل صالح ئەمین صالح ل 102016/27 ل زاخۆ چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل مه‌لا عەبدولکەریم صوفی ل 2014/11/21 ل زاخۆ. نافیری ل سالا 1924 ل گوندی گه‌رده‌می ل سوریا ژدایکبوویه، فه‌قاتی خواندیه، بریکا هۆزانیان جه‌گه‌رخوین کوردایه‌تی ونه‌ته‌وابه‌تی لده‌ف په‌دایبوویه ل سالا 1940، کار د پارتا هیوا داکریه‌ کو بکاری پوستی رادبوو و ل سالا 1948 بویه ئەندامی پارتی دیموکراتی کوردستان، نوکه ئاکنجیه ل زاخۆ چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل ئیسماعیل محەمه‌د ئیسماعیل ل 2014/11/30 ل زاخۆ، نافیری ل سالا 1943 ل ده‌ف‌ه‌را به‌رواری ژدایکبوویه، ل سالا 1958 چوویه د ناڤ ریزین پارتی دیموکراتی کوردستان بریکا ئیکه‌تیا قوتابیین کوردستانی، ل سالا 1992 بوویه کادری لقا ئیک پارتی دیموکراتی کوردستان تا نوکه کادری لقا هه‌شت یا زاخۆیه.

(100) شعبان سعید محمد، ژیده‌ری به‌ری، ل 70.

(101) مسعود بارزانی، ژیده‌ری به‌ری، ل 57 “شکیب عقراوی، المصدر السابق، ص 307.

(102) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل نه‌جیب سه‌یید عەبووش ل 2014/11/25 ی لدهوکی”چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل ره‌شید حاجی به‌دریا ل 2014/11/23 ل زاخۆ، نافیری ل سالا 1931 ل گوندی سپینداروکی ژدایک بووه، و ل سالا 1957 ژ کولیا سهریازی ل به‌غدا ده‌رچوویه ول که‌تیبیا ئەندازیاری ل مویسل دامه‌زرا، و ل سالا 1955 ب نه‌نیقه‌ پوویه دناڤ ریزین پارتی دا و ل سالا 1963 به‌شداری د شوپه‌شا ئەیلووی دا کریه و نوکه ئاکنجیه ل زاخۆ.

(103) مسعود بارزانی، ژیده‌ری به‌ری، ل 57 “شعبان سعید، ژیده‌ری به‌ری، ل 48” چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل ره‌شید حاجی به‌دریا ل 2014/11/23 ل زاخۆ.

(104) خه‌لات موسا یوسف، “ریکخستین پارتی دیموکراتی کوردستان ل زاخۆ” فه‌کولینه‌کا نه‌ به‌لاکریه لده‌ف نفیسه‌ری، ل 10 “شعبان سه‌عید ژیده‌ری به‌ری، ل 48.

(105) ⁽¹⁾ خه‌لات موسا یوسف، ژیده‌ری به‌ری، ل 10 – 11.

(106) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل مه‌لا عەبدولکەریم صوفی ل 2014/11/21 ل زاخۆ.

(107) ⁽¹⁾ خه‌لات موسا یوسف، ژیده‌ری به‌ری، ل 11 “چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل مه‌حسن ته‌ها محمد (مه‌لا ته‌ها بوسه‌لی) ل 2015/1/16 ل دهوکی، نافیری ل سالا 1960 ل بوسه‌لی ژدایکبوویه، خواندنا خو بکالیروس و ماستەر ل روسیا خاندیبه و ئەندازیاری نه‌فتی به و نوکه ل دهوکی ئاکنجیه.

(108) ⁽¹⁾ چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل حه‌سه‌ن خه‌لیل حاجی ل 2014/12/4 ل زاخۆ، نافیری ل سالا 1937 ل زاخۆ ژدایکبوویه، خواندنا خو یاسه‌ره‌تای و نافنجی و ئاماده‌ی ل زاخۆ ته‌مام کریه، و ل سالا 1958 چوویه دناڤ ریزین حزبا کۆمۆنیست دا، و نوکه ئاکنجیه ل زاخۆ” چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل سامی ئەسه‌د مه‌عرف ل 2015/2/11 ل زاخۆ. نافیری ل سالا 1940 ل زاخۆ ژدایکبوویه، وخواندنا خو یا سه‌ره‌تایی و نافنجی و ئاماده‌یی ل زاخۆ ته‌مام کریه، ده‌رچووی کولیا به‌روه‌رده – به‌شی وه‌رز ل زانکوا به‌غدا باوه‌رناما ماسته‌ری وه‌رگرتیه، و ل سالا 1956 لایه‌نگریا پارتا کۆمۆنیست دکر و بوویه ئەندام لگه‌ل دا، کار ب شیوه‌یه‌کی نه‌ینی دکر، و نوکه ئاکنجیه ل زاخۆ.

(109) ⁽¹⁾ چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل صالح محەمه‌د ته‌ها جه‌قسی ل 2014/11/21 ل زاخۆ، نافیری ل سالا 1952 ل باژیری زاخۆ ژ

پشتی بزافی هاتیه زیندانیکن تا ده‌می شوپه‌شا ئەیلووی، وپشکداری دشوپه‌شا ئەیلووی دا کریه، و نوکه ئاکنجیه ل زاخۆ.

(78) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل فه‌رمان عەبوو یوسف ل 2016/9/25 ل زاخۆ.

(79) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل ئوسمان قاسم مسو ل 2014/12/7 ل زاخۆ.

(80) صالح ئەمین صالح ل 102016/27 ل زاخۆ.

(81) کریس کۆچیرا، کورد له سه‌ده‌ی...، ل 392 “شکیب عقراوی، المصدر السابق، ص 378.

(82) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل صالح ئەمین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ” چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل نه‌جیب سه‌یید عەبووش ل 2014/11/25 ی ل دهوکی.

(83) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل صالح ئەمین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ.

(84) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل عصمه‌ت دینو به‌نستانی ل 2014/11/23 ل زاخۆ.

(85) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل صالح ئەمین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ” چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل مه‌جید حه‌سو عەبدی ل 2016/10/28 ل زاخۆ.

(86) کریس کۆچیرا، کورد له سه‌ده‌ی...، ل 392.

(87) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل فه‌رمان عەبوو یوسف ل 2016/9/25 ل زاخۆ.

(88) شکیب عقراوی، المصدر السابق، ص 378.

(89) اوفرا بینگیو، المصدر السابق، ص 167.

(90) عبدالرحیم عبدالکریم، سیاگ الحبر الاسود، تقدیم: عبدالفتاح علی یحیی، مراجعه: محمد سعید دوسکی، دهوک، 1999، ص 29 – 31.

(91) جیرارد جالیاند، المأساه الكوردیه، ترجمه: عبدالسلام النقیشبندی، اربیل، 2012، ص 114 – 115.

(92) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل صالح ئەمین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ.

(93) هه‌مان ژیده‌ر.

(94) تشارلز تریب، صفحات من تاریخ العراق المعاصر، ترجمه: زینه جابر ادیس، بیروت، 2006، ص 283 “ماریون فاروق سلوغللیت و بیتر سلوغللیت، من پوره‌ الی دکتاتوریه، العراق منذ 1958، ت: مالک النبراسی، گ2، المانیا، 2003، ص 229.

(95) شعبان سعید محمد، ژیده‌ری به‌ری، ل 62 – 63 “چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل محەمه‌د مه‌لا قادر ل 2015/1/14 ل پیرمام.

(96) کریس کۆچیرا، کورد له سه‌ده‌ی...، ل 422 – 426 “شکیب عقراوی، المصدر السابق، ص 415 “چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل سه‌لیم ئەسه‌د خوشه‌وی ل 2015/1/14 ل پیرمام” چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل محەمه‌د مه‌لا قادر ل 2015/1/14 ل پیرمام.

(97) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل سووار عیسا سووار ل 2015/1/14 ی ل پیرمام، نافیری ل سالا 1944 ی ل گوندی سیلکی ژدایکبوویه، و ل سالا 1960 ی لگه‌ل بابی خو پێشمه‌رگایه‌تی کریه، ل شوپه‌شا ئەیلووی دا، و ل سالا 1975 ی چوویه ئیرانی، نوکه خانه‌نشینه و ئاکنجیه ل پیرمام” چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل نه‌جیب سه‌یید عەبووش ل 2014/11/25 ی ل دهوکی.

(98) چاڤیڤیکه‌فتن لگه‌ل حه‌مید شه‌ریف موسا ل 2015/1/7 ل زاخۆ.

ل زاخۆ“ چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل عه‌لاه‌ل‌دین مه‌حمود حه‌سو موهاجرل
 2015/2/11 ل زاخۆ“ چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل سامی ئه‌سه‌د مه‌عرف ل
 2015/2/11 ل زاخۆ“ چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل حه‌سه‌ن خه‌لیل حاجی ل
 2014/12/4 ل زاخۆ.

(117) جریده‌الپوره، العدد (1339)، 1973/3/11.

(118) چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل سه‌لیم ئه‌سه‌د خوشه‌وی ل 2015/1/14 ل
 پیرمام

(119) ⁽¹⁾ چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل عومر عه‌لی هالو ل 2014/12/9 ل زاخۆ،
 نافبری سالا 1949 ی ل گوندی بوجه‌ی ل ده‌ڤه‌را سنڊیا ژ دایک بووه، و ل سالا
 1962 ی پشکاری د شوڤه‌شا ئه‌یلولی دا کریه، لده‌می نسکویا شوڤه‌شی ل
 سالا 1975 ی به‌ره‌ڤ تورکیا ڤه‌ چوویه تا سالا 1979 ی به‌ره‌ڤ ئیرانی ڤه
 چوویه و ل سالا 1993 ی بوویه فرماندی هیزا زاخۆ بناقی هیزا (حه‌مرین)،
 نوکه ئاکنجیه ل زاخۆ.

(120) چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل صالح ئه‌مین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ“
 چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل ئه‌حمه‌د یوسف قاسم ل 2014/12/13 ل زاخۆ.

(121) چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل صالح ئه‌مین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ.

(122) چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل صالح ئه‌مین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ.

(123) چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل صالح ئه‌مین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ“
 چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل ئه‌حمه‌د عه‌لی بی‌تاسی ل 2015/3/31 ل زاخۆ، نافبری ل
 سالا 1942 ژ دایک بوویه، ل سالا 1958 چوویه دناڤ ریژین پارتی دیموکراتی
 کوردستان، و ل سالا 1962 چوویه دناڤ ریژین شوڤه‌شا ئه‌یلولی دا و بوویه
 پێشمه‌رگه‌، ل سالا 1969 بوویه به‌رپرسی کارگێریا زاخۆ، و بوویه ئه‌فسه‌ری
 دارایی د به‌تالیونا پاسه‌وانین سنووری، پشتی نسکویا 1975 مایه‌ ل زاخۆ ئی
 حکومه‌تا عێراقی ل مووسل زیندانکریه‌، نوکه ئه‌ندامی ده‌زگه‌هی ئه‌یلولی یه‌، و
 ئاکنجیه ل زاخۆ.

(124) چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل صالح ئه‌مین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ.

(125) چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل ئه‌حمه‌د عه‌لی بی‌تاسی ل 2015/3/31 ل زاخۆ.

(126) چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل صالح ئه‌مین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ.

(127) شه‌وه‌کته‌ مه‌لا اسماعیل حسن، رۆژانی له‌ میژووی شوڤه‌شی ئه‌یلول
 1961 – 1975، هه‌ولێز، 2006، ل 319.

(128) چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل صالح ئه‌مین صالح ل 2016/10/27 ل زاخۆ.

دایکبوویه، و ل سالا 1958 ی ده‌ست ب خواندنا سه‌ره‌تایی کریه ل زاخۆ، و ل
 سالا 1972 ی خواندنا خۆ یا ئاماده‌یی ته‌مام دکه‌ت، ل سالا 1970 ی دچپته
 دناڤ پێکستنن پارتا کۆمونیست دا و نوکه کارمه‌نده ل په‌رتوکخانا زاخۆ یا
 گشتی و ئاکنجیه ل زاخۆ، چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل سه‌دیق مه‌مه‌د خالد بامه‌رنی ل
 2015/2/11 ل زاخۆ، نافبری ل سالا 1942 ل بامه‌رتی ژ دایکبوویه، و ل
 سالا 1958 هاته‌ ریکه‌ستن دناڤ ریکه‌ستنن پارتا کۆمونیست دا ل مووسل، و
 ل سالا 1974 بوویه به‌رپرسی لژنا نافخوی یا زاخۆ یا پارتا کۆمونیست، و نوکه
 ئاکنجیه ل زاخۆ“ چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل عه‌لاه‌ل‌دین مه‌حمود حه‌سو موهاجرل
 2015/2/11 ل زاخۆ، نافبری ل سالا 1953 ل زاخۆ ژ دایکبوویه، ل سالا
 1971 دبته ئه‌ندامی حزبا کۆمونیست دئیکه‌تیا قوتابیان دا نوکه کاری وی
 مامۆستایه‌ ل زانکویا زاخۆ، ئاکنجیه‌ ل زاخۆ“ چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل سامی ئه‌سه‌د
 مه‌عرف ل 2015/2/11 ل زاخۆ.

(110) ⁽¹⁾ چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل صالح مه‌مه‌د ته‌ها جه‌قسی ل
 2014/11/21 ی ل زاخۆ.

(111) چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل سه‌دیق مه‌مه‌د خالد بامه‌رنی ل 2015/2/11
 ل زاخۆ.

(112) بو‌پتر پێزانینان بنێره: سیف عدنان القیسی، الحزب الشیوعی العراقی
 فی عهد البکر 1968 – 1979، تقدیم: اسامه‌ عبدالرحمن الدوری، لندن،
 2014، ص ص 401 – 422.

(113) ⁽¹⁾ ژیلوان عبدالله احمد، حزبی سیویتی عێراق و رۆلی له‌ بژوتنه‌وه‌ی
 ریزگارخواری گه‌ی کورد له‌ باشووری کوردستان دا (1975 – 1991)
 لیکولینه‌وه‌یه‌کی میژوویی سیاسی، نامه‌ی ماسته‌ره‌ نه‌ به‌لاوکراوه‌یه‌، زانکوی
 سه‌لاح‌دین، 2008، ل 29.

(114) چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل صالح مه‌مه‌د ته‌ها جه‌قسی ل 2014/11/21
 ی ل زاخۆ“ چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل حه‌سه‌ن خه‌لیل حاجی ل 2014/12/4 ل زاخۆ.

(115) چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل ئه‌دیپ مه‌حمود حه‌سو موهاجر یی به‌رنیاس ب)
 ئه‌دیپ موهاجر ل 2015 /4/1 ل زاخۆ، نافبری ل سالا 1941 ل زاخۆ ژ
 دایکبوویه، خواندنا خو تا نافنجی ل زاخۆ ته‌مام کریه، وخوا له‌ پهمانگه‌ها
 کشتوکالی له‌ه‌ولێری ته‌مامکریه‌، و هاته‌ دامه‌زراندن وه‌ک فه‌رمانبه‌ر له‌ فه‌رمانگه‌ها
 چاندنی ل زاخۆ، نوکه ئاکنجیه‌ ل سوید“ چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل رۆژانی مه‌حمود
 قه‌ساب ل 2015/1/6 ل زاخۆ، ل سالا 1950 ل زاخۆ ژ دایکبوویه، و ل سالا
 1972 کولێژا په‌روه‌ردی به‌شی کوردی ل به‌غدا ته‌مام کریه، و نوکه ئاکنجیه‌ ل
 ده‌وکی“ چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل مه‌لا عه‌بدولکه‌ریم صوفی ل 2014/11/21 ل زاخۆ.

(116) چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل سه‌دیق مه‌مه‌د خالد بامه‌رنی ل 2015/2/11
 ل زاخۆ“ چاڤپیکه‌ڤتن لگه‌ل صالح مه‌مه‌د ته‌ها جه‌قسی ل 2014/11/21 ی

زاخو 11 آذار 1970 – 6 آذار 1975

دراسة تاريخية سياسية

الملخص:

شهدت منطقة زاخو في الفترة الواقعة بين 11 آذار 1970 – 6 آذار 1975 أحداثاً ذات أهمية في تاريخ المدينة و كردستان بشكل عام، في الجوانب السياسية والاقتصادية والاجتماعية، لذلك جاء هذا البحث والمعنون " زاخو 11 آذار 1970 – 6 آذار 1975 دراسة تاريخية سياسية، لبحث في أبرز الأحداث التي مرت بها المدينة وقد اشتمل البحث على ثلاث المباحث: تم في الأول منه تناول الفترة من 11 آذار 1970 و حتى سنة 1974، اذ تمتعت المدينة بالهدوء والاستقرار و قسط كبير من الحرية. وتم التركيز على المواقف التي اتخذها سكان المدينة من بيان 11 آذار عام 1970، و زيارة ادريس البارزاني للمدينة، ومحاولة الاغتيال التي تعرض لها رئيس الحزب الديمقراطي الكردستاني ملا مصطفى البارزاني، وموقف اهالي المدينة من مقتل قائمقام قضاء سنجار، وفي المبحث الثاني تم التطرق الى تجدد القتال بين الحكومة العراقية و القيادة الثورة الكوردية سنة 1974 ولاسيما بعد معركة "مضيق زاخو" وما نتج عنها من نزوح سكان المدينة الى القرى والجبال المجاورة، وهجرة آخرين الى ايران و تركيا و سوريا و الدول الاوربية هرباً من ملاحقة الاجهزة الامنية الحكومية، وكذلك تمت الاشارة الى سيطرة الجيش على المدينة، والحصار الاقتصادي، والاثار الاجتماعية الاخرى التي خلفتها سياسة الحكومة، وفي المبحث الثالث تم التطرق الى أبرز التنظيمات السياسية والعسكرية في المدينة، ولاسيما الحزب الديمقراطي الكردستاني و الحزب الشيوعي العراقي.

الكلمات الدالة: زاخو، معركة مضيق زاخو، الحكومة العراقية، 11 آذار 1970، 6 آذار 1975.

ZAKHO FROM 11 MARCH 1970 TO 6 MARCH OF 1975: HISTORICAL - POLITICAL STUDY

Abstract:

The Zakho areas from the period of 11 March to 6 March of 1975 had preponderant role in the history of the city itself and Kurdistan in general, and in particular of politic, society and economic. So this research, which is entitled "Zakho from 11 March to 6 March of 1975: historical study", attempting to show the key events that occurred in this city. This study is contained of three sections. The first section is included the period of 11 March 1970 till 1974, in this period the city somehow was stable, peaceful and had more freedom. It is endeavor of this article to depict the attitude of the people of this city to the 11 March of 1970 Agreement, Idris Barzani visiting to the city and the killing attempt of the head of the Kurdistan Democratic Party Mullah Mustafa Barzani. Further, it shows the attitude of the people of city to the murder of sub-governorate of Sinjar mayor. The second section of this research shows the road way of war, which occurred between the Iraqi government and the leader of Kurdish revolution in 1974, in particular the war of Gali "narrow of Zako" in addition to its consequence on the citizen of this city, which imposed them to fled to surrounding villages, mountains, likewise, some were ended up to the neighboring countries namely Iran, Turkey, Syria and European states fearing of the central government mistreatment. Finally, this study illustrates the central government campaign of controlling of the city, the economic sanction and social implication of that policy of central government imposed. The three section of this research shows the most important political and military organizations in this city, specifically the Kurdistan Democratic Party and the Iraqi Communist Party.

Keywords: Zakho, Gali narrow of Zakho, Iraqi government, 11 March 1970, 6 March of 1975.